

Nationaal actieplan van België voor de implementatie van de richtlijnen van de Verenigde Naties inzake ondernemingen en mensenrechten - 2024

Inleiding

Internationale context

De thematiek van ondernemingen en mensenrechten wordt door verschillende internationale, multilaterale organisaties behandeld. Het gaan in de eerste plaats over de **Verenigde Naties (VN)**, in het bijzonder de mensenrechtenraad (UNHRC) en het bureau van de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten (OHCHR). Ook de **Internationale Arbeidsorganisatie (IAO)** speelt een hoofdrol als één van de gespecialiseerde agentschappen van de Verenigde Naties. Ze verenigt zowel overheden als vertegenwoordigers van werkgevers en werknemers.

Alle initiatieven die door deze multilaterale internationale organisaties worden genomen, verwijzen naar en bouwen voort op de basisverdragen, verklaringen en aanbevelingen inzake mensenrechten van de VN zoals de Universele Verklaring voor de rechten van de Mens¹, het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke rechten, het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele rechten alsook de Tripartite Verklaring van de IAO inzake fundamentele beginselen en rechten op het werk² en haar andere standaarden, normen en aanbevelingen³.

De belangrijkste recente internationale ontwikkeling op vlak van de thematiek van ondernemingen en mensenrechten zijn de **Richtlijnen voor ondernemingen en mensenrechten (United Nations Guiding Principles on Business and Human Rights - UNGP)** die op 16 juni 2011 door de **Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties (UNHRC)** unaniem werden goedgekeurd. De UNGP bevatten 31 richtlijnen inzake ondernemingen en mensenrechten volgens het 'protect, respect and remedy' beleidskader⁴, ook wel de drie pijlers van de UNGP genoemd.

¹ Universal Declaration of Human Rights, G.A., res.217A (III), U.N. Doc A/810 at 71 (1948). Zie ook: <https://www.ohchr.org/en/human-rights/universal-declaration/translations/dutch-nederlands?LangID=dut>

² Verklaring van de IAO inzake fundamentele beginselen en rechten op het werk : <https://www.ilo.org/declaration/thedeclaration/textdeclaration/lang--en/index.htm>

³ Zie: <https://www.ilo.org/global/standards/lang--en/index.htm>

⁴ UN Guiding Principles on Business and Human Rights, Human Rights Council; 2011.

De staat heeft de verplichting om mensen te beschermen tegen mensenrechtenschendingen en hun rechten te garanderen (eerste pijler), terwijl bedrijven de verantwoordelijkheid hebben om de mensenrechten te respecteren en daartoe de nodige acties te ondernemen (tweede pijler). Indien mensenrechten geschonden worden, zijn alle actoren ertoe gebonden om toegang te voorzien tot een effectieve remediëring (derde pijler).

Ter uitvoering en opvolging van de implementatie van de UNGP heeft de UNHRC een werkgroep voor ondernemingen en mensenrechten opgericht. Deze werkgroep lanceerde het idee van Nationale actieplannen (NAP) die door landen opgemaakt zouden moeten worden om de acties aan te geven die ze zullen ondernemen ter realisatie van de UNGP. België publiceerde haar eerste NAP in juli 2017.

Tien jaar na de goedkeuring van de UNGP, eind 2021, publiceerde de *UN Working Group on Business and Human Rights* een roadmap voor de komende tien jaar (UNGP 10+) onder de titel '*Raising the Ambition - Increasing the Pace*'⁵. De roadmap pleit – in het geval van een tweede NAP - voor uitgebreide, opbouwende en meer diepgaande acties door landen.

Naast het systeem van de Verenigde Naties dient ook de **Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO)** als multilaterale internationale organisatie te worden vermeld. Ook zij ondernam heel wat initiatieven rond ondernemingen en mensenrechten die mee het internationale beleidskader bepalen.

De OESO formuleerde **Richtlijnen voor Multinationale Bedrijven**, opgesteld in 1979 en herzien in mei 2011 en in juni 2023, die aanbevelingen bevatten voor verantwoord ondernemen in een mondiale wereld. Tijdens de herziening van de Richtlijnen in 2011, werd een nieuw hoofdstuk over mensenrechten geïntegreerd. Naast de plicht van overheden om mensenrechten te waarborgen, hebben ook bedrijven verantwoordelijkheden met betrekking tot mensenrechten.

België heeft deze Richtlijnen samen met 51 landen onderschreven en beloofde de naleving ervan door Belgische bedrijven te bevorderen en te controleren.

Europese context

Ook in een Europese context werden verschillende initiatieven en beslissingen genomen rond het thema ondernemingen en mensenrechten, die voortbouwen op diezelfde internationale verdragen en ontwikkelingen. De referentieteksten en basisverdragen aangenomen in de schoot van de Raad van

⁵ Zie: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/wg-business/next-decade-business-and-human-rights>

Europa zoals het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM)⁶ of het Europees Sociaal Handvest (ESH)⁷ dienen eveneens als basis.

Zowel in de context van de Europese Unie als in de context van de Raad van Europa werden verschillende initiatieven genomen en werd opgeroepen om, in navolging van de vraag van UNHRC, nationale actieplannen aangaande ondernemingen en mensenrechten op te maken.^{8,9}

Totstandkoming van het tweede NAP ondernemingen en mensenrechten

In maart 2021 hebben de federale en de regionale overheden, in het kader van het Coördinatiecomité voor Buitenlands beleid (Coormulti), beslist om een tweede Nationaal actieplan ondernemingen en mensenrechten uit te werken. Dit op basis van de resultaten van de eerste Belgische *National Baseline Assessment* (NBA) die in 2019 werd opgestart en eind 2020 werd gefinaliseerd¹⁰. Deze NBA over ondernemingen en mensenrechten evalueerde in welke mate België de UNGP had omgezet, o.a. op basis van de acties uit het eerste NAP ondernemingen en mensenrechten uit 2017, en waar nog bijkomende acties ondernomen moeten worden met het oog op verdere implementatie van de UNGP.

De taak voor het uitwerken van een voorstel voor een tweede NAP ondernemingen en mensenrechten werd, zoals ook het geval was voor de opmaak van het eerste NAP, toevertrouwd aan de werkgroep “Maatschappelijke verantwoordelijkheid” van de Interdepartementale Commissie voor Duurzame Ontwikkeling (ICDO). Deze werkgroep wordt voorgezeten door het Federaal Instituut voor Duurzame Ontwikkeling (FIDO) samen met de FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (hierna FOD Buitenlandse Zaken). In de ICDO zetelen vertegenwoordigers van diverse overheidsdiensten, zowel van het federale niveau als vanuit de gefedereerde entiteiten.

Na de opmaak van een roadmap, die eerst door de Coormulti werd goedgekeurd, werd een stakeholderbevraging gelanceerd van januari tot mei 2022, waarbij verschillende stakeholders in België werden gevraagd om hun aanbevelingen en voorstellen voor acties in te dienen op basis van de resultaten van de *National Baseline Assessment*. De verschillende bijdragen werden verwerkt door een onafhankelijke derde partij, een consortium samengesteld uit het Hoger Instituut voor de Arbeid van de KU Leuven (HIVA-KU Leuven) en *Brussels School of Governance* van de Vrije Universiteit Brussel, die via een overheidsopdracht werd aangeduid. Hun eindrapport¹¹ werd begin juni 2022 opgeleverd. Het rapport analyseert en verzamelt niet alleen de bijdragen van de verschillende stakeholders, maar onderzoekt ook waar een eventuele consensus mogelijk zou zijn tussen de stakeholdergroepen rond

⁶ Zie: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_NLD.pdf

⁷ Zie: <https://www.coe.int/web/european-social-charter>

⁸ Conclusions on Business and Human Rights, Council of the European Union; 20/06/2016.

⁹ 7 Recommendation CM/Rec(2016)3 of the Committee of Ministers to member States on human rights and business; Raad van Europa; 2/03/2016

¹⁰ Zie: https://www.duurzameontwikkeling.be/sites/default/files/content/hiva-bsog_stakeholder_input_nl_versie_12.6.2022.pdf

¹¹ Zie: <https://www.duurzameontwikkeling.be/nl/news/waar-moet-beleid-rond-ondernemingen-en-mensenrechten-op-focussen-volgens-de-belgische>

concrete acties en voorstellen en welke verbanden er zijn met de aanbevelingen van de NBA over ondernemingen en mensenrechten.

Parallel met dit proces van stakeholderbevraging, raadpleegden de leden van de ICDO-werkgroep de verschillende overheidsdiensten over de resultaten van de *National Baseline Assessment* en de bijdragen ontvangen van stakeholders tijdens de consultatie. Elke overheidsdienst, zowel federaal als regionaal, is binnen zijn bevoegdheden nagegaan welk acties en initiatieven genomen kunnen worden om de in de NBA geïnventariseerde tekortkomingen te verhelpen, alsook welke andere acties verder ondernomen kunnen worden rond het thema Ondernemingen en Mensenrechten.

Scope Actieplan

Dit tweede Nationale Actieplan Ondernemingen en Mensenrechten speelt specifiek in op de drie pijlers van de UNGP, namelijk de verplichting van de staat om individuen te beschermen wanneer derden, inclusief bedrijven, mensenrechten schenden, de verantwoordelijkheid van bedrijven om mensenrechten te respecteren en de noodzaak om ervoor te zorgen dat slachtoffers van mensenrechtenschendingen toegang hebben tot effectieve rechtsmiddelen. Dit tweede NAP heeft als doel Belgische bedrijven (die actief zijn in België en/of in het buitenland) en internationale bedrijven die actief zijn in België aan te moedigen en te ondersteunen om de mensenrechten te respecteren en te bevorderen.

De Belgische federale en regionale overheden nemen hun plicht om de mensenrechten te bevorderen en te verdedigen ten volle op zich en willen hun juridisch en beleidskader hierop afstemmen.

Bij de uitvoering en implementatie van het NAP verbinden de partijen zich om het non-discriminatiebeginsel toe te passen. Op basis van de wet van 12 januari 2007 inzake gendermainstreaming en het federaal plan voor gendermainstreaming (2020-2024) heeft de federale overheid zich specifiek geëngageerd om de genderdimensie in deze acties te integreren.

Het respecteren van mensenrechten en het opnemen van maatschappelijke verantwoordelijkheid is niet alleen de verantwoordelijkheid van bedrijven, maar van alle organisaties. Sommige acties van dit actieplan zijn dus niet enkel bedoeld voor bedrijven, maar voor organisaties in het algemeen (inclusief overheidsdiensten).

Een specifieke vermelding van kmo's dient in dat opzicht gemaakt te worden. Van België wordt namelijk vaak gezegd dat het een "*land van kmo's*" is. Volgens de statistieken van de FOD Economie telde België begin 2021 zo'n 1,2 miljoen kmo's, goed voor 99,1% van het totale aantal ondernemingen. Acht sectoren maken samen bijna 80% van het Belgische kmo-landschap uit.

Hoewel kmo's vaak niet de eerste doelgroep zijn waarnaar de verschillende initiatieven uit dit NAP zich richten, zijn kmo's wel vaak onderdeel van de waarde- of toeleveringsketens van grote bedrijven. Het is dus heel waarschijnlijk dat kmo's, in België en in producerende landen, op korte tijd met de impact van onderstaande acties zullen worden geconfronteerd. Daarom is het belangrijk om kmo's te helpen aan hun verplichtingen te voldoen en maatregelen te nemen rond de impact van de regelgeving zoals omschreven in dit NAP. Daarnaast is het belangrijk om met de administratieve last voor bedrijven – en zeker voor kmo's - rekening te houden. De betrokken overheden engageren zich daarom om in de

uitwerking van de beschreven acties die een (in)directe invloed op kmo's zullen hebben, rekening te houden met hun specifieke positie die om een aangepaste benadering vraagt. Wanneer de acties zich richten op of effecten hebben op kmo's, wensen de overheden bij de verdere uitwerking van die maatregelen samen te werken met de organisaties die de kmo's vertegenwoordigen via een sectorale benadering.

Implementatie en controle

Het tweede NAP is opgebouwd aan de hand van 16 hoofdstukken, die in totaal 67 acties omvatten. Bij de beschrijving van de acties wordt steeds aangegeven welke actor/actoren verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de desbetreffende actie. In voorliggend plan is elke overheid bijgevolg verantwoordelijk voor de acties waartoe het zich heeft verbonden als betrokken actor. Het Nationaal actieplan ondernemingen en mensenrechten geldt voor een periode van 5 jaar. Een opvolging van de uitvoering van de acties zal jaarlijks worden uitgevoerd door de Werkgroep Maatschappelijke Verantwoordelijkheid van het Federaal Instituut voor Duurzame Ontwikkeling (FIDO) en is raadpleegbaar via de volgende website: [FIDO | \(duurzameontwikkeling.be\)](https://www.duurzameontwikkeling.be).

Tussentijds, na drie jaar, zal er een *National Baseline Assessment* opgezet worden met betrekking tot ondernemingen en mensenrechten, die gepaard zal gaan met een consultatie van de belanghebbenden. Op basis van deze evaluatie kan worden beslist om het actieplan aan te passen of bij te werken. Op basis van deze evaluatie zal er een voortgangsverslag worden opgesteld dat gepubliceerd zal worden op de website <https://www.duurzameontwikkeling.be/nl>.

Dit verslag wordt vervolgens toegevoegd aan het jaarverslag van de ICDO aan de federale regering, het federaal parlement en de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling. Het zal ook ter informatie worden verstuurd naar de verschillende adviesraden die betrokken waren bij het consultatieproces om dit Nationaal actieplan op te stellen.

1. Mensenrechten en due diligence (HRDD): wetgeving en ondersteuning

Ondernemingen en hun handelspraktijken spelen een essentiële rol bij het verduurzamen van onze economie en maatschappij. Het maatschappelijk middenveld, overheden en de bedrijven zelf zijn zich steeds meer bewust van de uitdagingen die internationale toeleveringsketens met zich kunnen meebrengen. Daardoor zien we een groeiend aantal initiatieven die milieu- en mensenrechtenrisico's binnen toeleveringsketens aankaarten, oplossingen voorstellen en concrete acties implementeren.

Proactieve wetgeving en ondersteuning kan bedrijven op weg helpen naar duurzaamheid. Hierbij dient het gelijke speelveld steeds gegarandeerd te worden en moet worden gewaakt over de Europese competitiviteit en de haalbaarheid ervan. Er moet ook rekening worden gehouden met de lasten en kosten voor bedrijven, waaronder in het bijzonder KMO's. Ook samenwerking via multistakeholderinitiatieven moet bevorderd worden. KMO's verdienen hierbij speciale aandacht en ondersteuning.

Wetgevende initiatieven

De Europese Commissie publiceerde op 23 februari 2022 een voorstel voor een richtlijn inzake passende zorgvuldigheid in het bedrijfsleven op het gebied van duurzaamheid en tot wijziging van Richtlijn (EU) 2019/1937¹² inzake de bescherming van personen die inbreuken op het Unierecht melden. Dit voorstel legt bedrijven de verplichting op om negatieve gevolgen op het milieu en de mensenrechten te beperken en te voorkomen in hun eigen activiteiten, in de activiteiten van dochterbedrijven, en in de waardeketen van bedrijven waarmee het bedrijf in kwestie een handelsrelatie heeft. Bedrijven zullen aansprakelijk gehouden worden en eventueel gesanctioneerd indien deze verplichtingen niet worden nageleefd.

Dit voorstel legt ook verbanden met andere EU-initiatieven, zoals de nieuwe verordening om door de EU veroorzaakte ontbossing en bosdegradatie tot een minimum te beperken, het voorstel voor een verordening inzake een verbod op met door dwangarbeid vervaardigde producten op de markt van de Unie, en de verordening inzake conflictmineralen.

Ten slotte draagt dit voorstel bij aan de verwezenlijking van een aantal andere doelstellingen en verdragen, zoals de Europese Green Deal, de Agenda 2030 en de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen (SDGs).

1. EU-richtlijn Corporate Sustainable Due Diligence (CSDDD)

Volgens het federale regeerakkoord, *“zal de regering een voortrekkersrol spelen in de uitwerking van een Europees wetgevend kader inzake due diligence. Indien mogelijk zal hiertoe een ondersteunend nationaal kader uitgewerkt worden”*.

¹² https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:bc4dcea4-9584-11ec-b4e4-01aa75ed71a1.0004.02/DOC_1&format=PDF

Op 13 december 2023 heeft de Raad een akkoord gevonden met het Europees Parlement. Dit akkoord moet nog formeel worden bekrachtigd door de Raad en het Europees Parlement.

Indien de richtlijn wordt goedgekeurd, zal België zorgen voor de implementatie en omzetting binnen de Belgische context. Alle overheden streven naar een implementatie en omzetting van de EU-richtlijn in lijn met hun eigen bevoegdheden en prioriteiten. De overheden in België zullen eveneens ondersteuning en aanmoediging voorzien voor bedrijven, in het bijzonder kmo's en vinden het belangrijk om rechtszekerheid voor bedrijven te creëren en om een gelijk speelveld uit te rollen.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Economie, FOD Justitie, FOD Buitenlandse zaken), Brusselse overheid, Vlaamse overheid, Waalse overheid

Verwachte termijn: volgens de besprekingen op EU-niveau

2. Ondertekening van de Duits-Nederlandse gezamenlijke verklaring betreffende leefbaar inkomen en leefbaar loon

Een leefbaar loon en een leefbaar inkomen zijn voor producenten en werknemers aan het begin van de toeleveringsketen belangrijk om op een sociaal en ecologisch duurzame manier te kunnen werken en produceren. De federale overheid heeft zich in juni 2023 aangesloten bij de gezamenlijke verklaring van Nederland en Duitsland betreffende een leefbaar inkomen en loon. De Duits-Nederlandse gezamenlijke verklaring voorziet in de volgende acties:

- een dialoog tussen consumerende en producerende landen in het kader van duurzame waardeketens om een adequaat minimuminkomen te bevorderen
- steun aan de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) voor de ontwikkeling van benchmarkindicatoren voor de kosten van levensonderhoud, leefbaar loon en inkomen
- steun voor de sociale dialoog ter versterking van de positie van werknemers in producerende landen in het kader van de ontwikkelingssamenwerking
- steun voor de opname van een leefbaar loon en inkomen in het Europese beleid en de nationale actieplannen inzake bedrijfsleven en mensenrechten.

Dit engagement moet er voor zorgen dat het belang van een leefbaar inkomen en loon in rekening wordt genomen bij kwesties met een impact op duurzame waardeketens zoals *Beyond Chocolate*, de verordening voor ontbossingsvrije producten, het voorstel om met door dwangarbeid vervaardigde producten te verbieden op de markt van de Europese Unie en de richtlijn inzake due diligence op het gebied van duurzaamheid van ondernemingen.

Betrokken actoren: Federale overheid

Verwachte termijn: doorlopend

3. Bijdrage aan de aanpak van het gebruik van dwangarbeid in de wereldwijde waardeketens

Op 14 september 2022 presenteerde de Europese Commissie een voorstel om producten die zijn gemaakt door middel van dwangarbeid te verbieden op de EU-markt. Het voorstel heeft betrekking op alle producten, dat wil zeggen producten vervaardigd in de Europese Unie en bestemd voor interne

consumptie of voor uitvoer, maar ook ingevoerde goederen, zonder dat specifieke bedrijven of sectoren worden beoogd. Deze globale aanpak is, zo stelt de Europese Commissie, belangrijk omdat naar schatting 27,6 miljoen mensen slachtoffer zijn van dwangarbeid¹³ in talrijke bedrijfstakken en in alle werelddelen.

- De federale overheid moedigt nationale discussies aan en organiseert overleg met de sectorale federaties, de sociale partners en de vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld.
- De overheden in België onderschrijven de doelstelling, willen constructief meewerken aan dit voorstel, spelen een ondersteunende rol tijdens de discussie hierover in de Europese instellingen en bewaken de coherentie met reeds bestaande wetgevende initiatieven.

Bij de omzetting zal de federale overheid overleg plegen met de sectorale federaties, de sociale partners en de vertegenwoordigers van het maatschappelijk middenveld.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Economie, FOD Justitie, FOD Werkgelegenheid, FOD Buitenlandse Zaken, FOD Financiën, onder meer administratie Douane)

Verwachte termijn: volgens de besprekingen op EU-niveau

4. Implementatie van de verordening rond de import van conflictmineralen

- De federale overheid zal zorgen voor de implementatie van de verordening 2017/821 rond de import van conflictmineralen en de daaruit voortvloeiende verplichtingen.
- De federale overheid zal in het kader van de verordening 2017/821 jaarlijks rapporteren aan de Europese Commissie rond de import van conflictmineralen.
- België zal bijdragen aan de oefening ter herziening van de werking en de doeltreffendheid van de verordening met het oog op een verbetering van de situatie op het terrein.
- België blijft zich inspannen om ondersteuning te verlenen aan bedrijven die een verantwoorde toeleveringsketen van mineralen afkomstig uit conflictgebieden willen opzetten en een due diligence proces willen opstarten.

Het verduurzamen van waarde- en toeleveringsketens is geen gemakkelijke opgave, zeker niet in een kmo-land als België. Initiatieven waar bedrijven, overheden en andere organisaties - over alle sectoren heen – samenwerken, dienen ondersteund te worden.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Economie, FOD Financiën, FOD Justitie, FOD Buitenlandse Zaken, en de overige bevoegde FOD's)

Verwachte termijn: doorlopend

¹³ Volgens de IAO. <https://www.ilo.org/global/topics/forced-labour/lang--en/index.htm>

5. Kennis delen over ketenbeheer en passende zorgvuldigheid (*due diligence*) in Belgische sectorale lerende netwerken

Via jaarlijkse projectoproepen moedigt de federale overheid sectorfederaties aan om lerende netwerken op te starten. Binnen een lerend netwerk kunnen leden van de sectorfederatie gedurende een bepaalde periode kennis en inzichten rond ketenbeheer en *due diligence* uitwisselen en nieuwe inzichten, oplossingen en werkwijzen ontwikkelen. Op basis van deze ervaringen maken enkele geselecteerde sectorfederaties momenteel een algemene en een praktische leidraad rond duurzaamheid en *due diligence* voor hun sector. De informatie opgenomen in deze handleiding is te vinden op de website die wordt genoemd in de actie 6. Ook formuleren de sectorfederaties aan het einde van hun traject een aantal aanbevelingen over de manier waarop de federale overheid ondernemingen, en dan specifiek KMO's, beter kan ondersteunen en aanzetten om aan duurzaam ketenbeheer te doen en een *due diligence*-proces op te starten.

Betrokken actoren: Federale overheid (FIDO)

Verwachte termijn: 2021-2023

6. Promotie van de praktische online handleiding rond *due diligence* bij KMO's

De federale overheid heeft een online handleiding gepubliceerd rond *due diligence* bij KMO's (<https://www.duediligencetoolbox.be/>). De handleiding is beschikbaar in drie talen: Nederlands, Frans en Engels. Daarin wordt het *due diligence*-proces op begrijpbare en praktische wijze uitgelegd aan een KMO-publiek. Concreet streeft de handleiding de volgende doelstellingen na:

- verduidelijken van de belangrijkste concepten voor het uitvoeren van een *due diligence*-proces
- toelichten van de belangen en de voordelen van het integreren van duurzaam ketenbeheer in het beleid en de activiteiten van de organisatie
- in kaart brengen van de productie- of waardeketen van een onderneming op een zo volledig mogelijke manier
- identificeren en analyseren van de mogelijke sociale, mensenrechten- en milieurisico's in de keten en vervolgens acties of initiatieven opzetten om risico's te voorkomen, te verminderen of te remediëren
- bedrijven in staat stellen om de *due diligence*-verplichting te verankeren als een gestructureerd en terugkerend proces in hun bedrijfsvoering, hun contacten met de andere ketenactoren en met stakeholders

bedrijven in staat stellen om te communiceren rond de inspanningen die ze hebben ondernomen om het ketenbeheer en het *due diligence*-proces te verduurzamen.

Deze tool zal op grote schaal verspreid worden. Er zal een actieve communicatiecampagne gevoerd worden bij het doelpubliek. De tool zal geactualiseerd worden in functie van de evolutie van de Europese en Belgische wetgeving en van de behoeften van de gebruikers.

Betrokken actoren: Federale overheid (FIDO)

Verwachte termijn: 2023-2024

2. Rapportage en transparantie aangaande ondernemingen en mensenrechten

Rapportage over duurzaamheid of verslaggeving rond niet-financiële informatie heeft sinds het einde van de jaren '90 enkel maar aan belang gewonnen. Samen met een veranderende maatschappelijke visie op de rol van ondernemingen doorheen de jaren, werden heel wat (internationale) verslaggevingsraamwerken of -standaarden en niet-bindende richtlijnen ontwikkeld. Geleidelijk aan is er ook Europese regelgeving op gang gekomen. Het opzet is telkens om de transparantie van de informatie rond sociale aspecten, milieu en goed bestuur bij ondernemingen te verbeteren en tegemoet te komen aan de informatiebehoeften van de stakeholders.

In 2017 werd de Europese richtlijn 2014/95/EU met betrekking tot de bekendmaking van niet-financiële informatie (NFRD) in Belgisch recht omgezet¹⁴. Het toepassingsgebied van de wet beperkt zich tot organisaties van openbaar belang (beursgenoteerde vennootschappen, krediet- en verzekeringsinstellingen) met meer dan 500 werknemers.

Op 5 januari 2023 is de richtlijn inzake duurzaamheidsrapportage door bedrijven (CSRD) in werking getreden¹⁵. Deze nieuwe richtlijn herzielt de bestaande rapportagevereisten van de NFRD¹⁶. De herziening focust zich op het verruimen van het toepassingsgebied, de invoering van verplichte verzekering, de opmaak van Europese rapporteringsstandaarden¹⁷ en het digitaal taggen van het rapport.

De CSRD is verbonden aan het '*sustainable finance*'-pakket van de Europese Commissie waarbij men investeerders wil aansporen om te investeren in duurzame groei van ondernemingen en zo bij te dragen aan de doelstellingen van de Europese '*Green Deal*'.

7. Omzetting van de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) in Belgisch recht

De ondernemingen die onder de toepassing vallen van de Non-Financial Reporting Directive (NFRD) vallen onder het toezicht van de Nationale Bank van België (NBB) en de Autoriteit voor Financiële Diensten en Markten (FSMA). De FSMA rapporteert regelmatig over de implementatie van de NFRD door Belgische beursgenoteerde ondernemingen.

De besprekingen rond de opmaak van de CSRD in de EU-instellingen worden opgevolgd binnen de technische werkgroepen van de Europese Commissie waar België één of meerdere experts heeft

¹⁴ Deze omzetting maakte deel uit van actiepunten 16. Maatschappelijke verslaggeving, met inbegrip van mensenrechten, bevorderen van NAP 1.0.

¹⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022L2464>

¹⁶ Richtlijn 2014/95/EU van het Europees Parlement en de Raad van 22 oktober 2014 tot wijziging van Richtlijn 2013/34/EU met betrekking tot de bekendmaking van niet-financiële informatie en informatie inzake diversiteit door bepaalde grote ondernemingen en groepen.

¹⁷ EU sustainability reporting standards

aangeduid. Het uitwerken van de Europese rapporteringsstandaarden ligt in handen van de technische werkgroepen van de Europese Commissie (*Member States Expert Group on Sustainable Finance* (MSEG), *Accounting Regularity Committee* (ARC)).

De richtlijn dient omgezet te worden in Belgische wetgeving.

Betrokken actoren: Opmaak: Federale overheid (FOD Economie), Nationale Bank van België (NBB), Autoriteit voor Financiële Diensten en Markten (FSMA)

Omzetting: Federale overheid (FOD Economie (pilot), FOD Justitie) Voor de audit/verzekering is overleg nodig tussen de verschillende overheidsdiensten en partners.

Verwachte termijn: 2023

8. Focus op mensenrechten tijdens de “Awards for Best Belgian Sustainability Reports”

Al meer dan twintig jaar worden, tijdens het tweejaarlijks event “*Awards for Best Belgian Sustainability Reports*”¹⁸, de Belgische organisaties of organisaties actief in België in de kijker gezet die niet-financiële informatie publiceren (“ESG”-criteria: *Environmental, Societal and Governance*). Naast de evaluatie en het onder de aandacht brengen van duurzaamheidsrapporten, worden er ook workshops georganiseerd om onder meer kennis te delen.

Bij elke editie wil de jury zoveel mogelijk organisaties belonen voor hun impact op de samenleving, hun creativiteit, hun originaliteit en hun inzet tegenover hun stakeholders. De klemtonen of criteria waarop de jury evalueert, variëren in functie van maatschappelijke trends. Zo werd de laatste jaren bijzondere aandacht geschonken aan de SDG’s. Rapporten die hun bijdrage aan de SDG’s in kaart brachten, werden beloond met bonuspunten.

Als partner van het event zal de federale overheid in de toekomst, in overleg met de organisator en andere partners, meer aandacht besteden aan het thema mensenrechten in duurzaamheidsverslaggeving. Hierbij kan gedacht worden aan specifieke workshops, extra bonuspunten, enzovoort.

Betrokken actoren: Federale overheid (FIDO)

Verwachte termijn: 2022-2024

3. Ondernemingen & kinderrechten

Ondanks gestage vooruitgang in het terugdringen van kinderarbeid, werken vandaag volgens de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) nog steeds 160 miljoen kinderen. Dat is bijna een op de tien kinderen wereldwijd¹⁹.

Tien jaar na de publicatie van de [Richtlijnen voor kinderrechten in het bedrijfsleven](#), hebben UNICEF, de ngo Save the Children en het Global Compact van de Verenigde Naties gerapporteerd over de

¹⁸ <https://www.sustainabilityreports.be/>

¹⁹ [Child Labour: Global estimates 2020: Children in child labour \(ilo.org\)](#)

voortgang en toekomstperspectieven voor het integreren van kinderrechten in verantwoord en duurzaam ondernemen.²⁰

Het [rapport](#) geeft aan dat ondanks de geboekte voortgang, de rechten van het kind onzichtbaar dreigen te blijven, terwijl vrijwel alle vormen van commerciële activiteiten een negatieve impact kunnen hebben op kinderen. Het integreren van kinderrechten – en de rechten van anderen die het risico lopen te worden gemarginaliseerd – in verantwoord ondernemen is essentieel voor een duurzame ontwikkeling en een rechtvaardige transitie. Mechanismen ter ondersteuning van verantwoord ondernemerschap, zoals verplichte of vrijwillige due diligence op vlak van mensenrechten en milieu, monitoring en rapportage op het gebied van milieu, maatschappij en governance en maatregelen om bedrijven ter verantwoording te roepen, moeten worden ontworpen in functie van degenen die het grootste risico lopen op uitsluiting lopen, in het bijzonder kinderen. Het rapport besluit dat actie van overheden inzake het bedrijfsleven en van bedrijven zelf bijkomende transformatieve kansen biedt om de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen en de doelstellingen van het Klimaatakkoord van Parijs te behalen.

In de [Europese strategie voor de rechten van het kind](#), een initiatief van de Europese Commissie dat door de lidstaten verwelkomd werd in juni 2022, hebben de EU en haar lidstaten zich ertoe verbonden ervoor te zorgen dat de toeleveringsketens van EU-bedrijven kinderarbeid verbieden.

9. [Versterken van de bewustmaking van alle belanghebbenden over de integratie van kinderrechten in verantwoord ondernemen en vergemakkelijken van de uitwisseling van informatie en goede praktijken](#)

Hoewel kinderrechten een belangrijk onderdeel vormen van maatschappelijk verantwoord ondernemen, zijn ze niet specifiek verankerd in de Richtlijnen voor ondernemingen en mensenrechten (UNGP). Daarom wenst België hen een bevoorrechte plaats te geven in het Nationaal actieplan voor ondernemingen en mensenrechten. Dit door parallel op verschillende sporen te werken.

De FOD Buitenlandse Zaken werkt voornamelijk via haar ambassades en consulaten en tijdens diplomatieke contactdagen aan bewustmaking rond kinderrechten. De FOD besteedt bijzondere aandacht aan de gevolgen voor de rechten van het kind in de hele waardeketen.

Betrokken actoren: Federale Overheid (FOD Buitenlandse Zaken)

Verwachte tijd: continu

²⁰ [Charting the course: embedding children's rights in responsible business conduct \(unicef.org\)](#)

10. [Bewustmaken van bedrijven over het gebruik van de Richtlijnen rond kinderrechten en bedrijven \(ontwikkeld door UNICEF, Save the Children en Global Compact\), onder andere door het faciliteren van uitwisselingsmomenten met bedrijven die deze principes al implementeren](#)

De FOD Buitenlandse Zaken wenst de rechten van het kind een bevoorrechte plaats te geven in zijn inspanningen in het kader van het tweede NAP. In zijn acties zal de FOD zorgen voor een actieve ondersteuning en bewustmaking van ondernemingen over de Richtlijnen rond kinderrechten en bedrijven, zodat Belgische ondernemingen de positieve effecten van hun activiteiten op het leven van kinderen kunnen maximaliseren door hun rechten en die van hun ouders of voogden te ondersteunen en te respecteren.

Ook Flanders Investment and Trade (FIT) zal de UNGP naar voren schuiven in hun bewustmakingsactiviteiten.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Buitenlandse Zaken, FOD Economie en IFDD in België) en de Vlaamse Overheid (FIT)

Verwacht tijdschema: lopend

11. [Toegankelijke en kindvriendelijke recht- en herstelsystemen en -mechanismen die ervoor zorgen dat kinderen en hun vertegenwoordigers over doeltreffende en aangepaste procedures beschikken.](#)

Betrokken actoren: Federale Overheid (FOD Justitie)

Verwacht tijdschema: lopend

4. **Mensenrechten binnen de context van de ondersteuning van internationale handel en investeringen**

Internationale handel en investeringen kunnen leiden tot economische groei en de creatie van jobs. Ook kunnen ze op een positieve manier bijdragen aan duurzame ontwikkeling, zowel binnen als buiten België. Dit mag ons echter niet blind maken voor potentiële risico's op mensenrechtenschendingen zoals kinderarbeid, uitbuiting van werknemers, milieuvervuiling, enzovoort.

Het beleid van de overheden in België inspireert zich in grote mate op Europese wetgeving en Europees beleid. Het streeft ernaar om clausules over mensenrechten en duurzame ontwikkeling in de handels- en investeringsovereenkomsten op te nemen, waarbij rekening wordt gehouden met een gedifferentieerde aanpak aangepast aan het partnerland in kwestie, en duurzaamheidseffectbeoordelingen van handels- en investeringsovereenkomsten uit te voeren. België is van mening dat een nauwe en voortdurende dialoog met onze handelspartners de meest doeltreffende manier is om deze doelstellingen te bereiken. De EU moet haar samenwerking en betrokkenheid met onze handelspartners voortzetten en waar nodig ook ondersteuning, capaciteitsopbouw en bijstand verlenen.

Sinds 2007 gaat de EU-onderhandelingen ter promotie van internationale handel en investeringen aan via bilaterale of regionale vrijhandelsakkoorden (VHA)²¹. De Europese Commissie leidt deze VHA-onderhandelingen en is daarvoor gemandateerd door de Raad. Binnen de EU worden zulke akkoorden gezien als een hefboom voor economische welvaart en duurzame ontwikkeling.

In het verleden engageerde België zich al via verschillende initiatieven om duurzame ontwikkeling, en meer specifiek de naleving van de mensenrechten zoals vermeld in de verdragen van de VN en de IAO, deel te laten uitmaken van vrijhandelsakkoorden.

12. [Beter integreren van het respect voor de mensenrechten in vrijhandelsakkoorden](#)

België zal zich blijven inzetten om de verschillende aspecten van duurzame ontwikkeling op te nemen in vrijhandelsakkoorden.

Voor België is het van belang dat de EU haar ambitieuze strategie van buitenlandse handel kan aanhouden door allianties te bouwen rond duurzame handelsrelaties. Dit is essentieel voor de internationalisering van Belgische bedrijven en in het bijzonder kmo's. België steunt actief de Europese aanpak om via handelsakkoorden hoge sociale en milieustandaarden (fundamentele normen van de IAO, verenigbaarheid met het akkoord van Parijs, toepassing van de fiscale transparantiecriteriën van de OESO, etc.) te promoten en deze aan landen met flexibiliteit aan te passen.

De positieve bijdrage van handel aan economische groei, het scheppen van kansen voor bedrijven, met een speciale aandacht voor kmo's, en het creëren van degelijke jobs, blijft een prioritair aandachtspunt van het EU-handelsbeleid, en draagt vervolgens bij aan de bestrijding van armoede, zowel in de EU als in derde landen.

Handelsovereenkomsten kunnen worden gebruikt als een instrument dat effectief bijdraagt tot de verwezenlijking van de SDG's, door de toepassing van fundamentele arbeids- en milieunormen en de bevordering van goed bestuur.

In het kader van Go4Brussels 2030 zet het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in op een betere integratie van sociale en milieuaspecten in internationale commerciële activiteiten.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest engageert zich ertoe om de mensenrechtendimensie systematisch op te nemen in de onderhandelingen over internationale overeenkomsten die onder zijn bevoegdheid vallen.

Betrokken actoren: Alle overheden (Federaal, Brussel, Vlaanderen, Wallonië)

Verwachte termijn: Looptijd van het plan

13. [Opvolgen van de aanbevelingen van de studie van Finexpo](#)

De naam Finexpo vloeit voort uit de samentrekking van twee termen: financiering en export. Finexpo heeft als doel om de export van Belgische kapitaalgoederen en aanverwante diensten te ondersteunen.

²¹ De VHA verankeren duurzame ontwikkeling (DO) met clausules rond transparantie en impactstudies en de oprichting van specifieke organen die verantwoordelijk zijn voor de opvolging van de DO-clausules.

Het eerste NAP voorzag in een studie die tot doel had criteria inzake mensenrechten in instrumenten voor internationalisering van ondernemingen te integreren. Intussen werden de eerste stappen genomen en gaat de omzetting verder. Concreet zijn volgende werkzaamheden ingepland op federaal niveau:

- Opvolging van de uitvoering van de aanbevelingen van de studie teneinde te onderzoeken op welke wijze internationale standaarden inzake due diligence (o.m. de VN-Richtlijnen rond ondernemingen en mensenrechten, de OESO-Richtlijnen rond multinationale ondernemingen, de Tripartite Verklaring van de IAO rond multinationale ondernemingen) beter geïntegreerd kunnen worden in de werking van Finexpo.
- Aanvullende vragen rond mensenrechten werden opgenomen in de vragenlijsten van Finexpo. Finexpo zal nagaan wat de gevolgen zijn en op basis daarvan analyseren welke verdere stappen genomen moeten worden.
- Mensenrechtencriteria worden geïntegreerd in de activiteiten van de openbare instanties voor exportfinanciering.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Buitenlandse Zaken)

Verwachte termijn: Continu

5. Ondernemingen, mensenrechten en het buitenlands beleid van België

België zet zich op bilateraal, Europees en multilateraal niveau in voor het thema ondernemingen en mensenrechten.

14. Bijdragen aan de internationale en Europese initiatieven rond mensenrechten

Het federaal Regeerakkoord voorziet het volgende: "Het engagement van België en zijn rol als pionier op het gebied van mensenrechten op internationaal niveau voortzetten, met bijzondere aandacht voor het thema ondernemingen en mensenrechten".

België was en blijft actief rond dit thema en blijft de situatie in andere landen opvolgen, vooral in het kader van de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties, waarin ons land zetelt van 2023 tot 2025 en waar er ruimte is om deze problematiek in andere landen aan te kaarten. Tijdens de universele periodieke evaluaties (UPR) van landen gaat België systematisch na of er aanbevelingen kunnen worden geformuleerd over de naleving van de UNGP of 'Responsible Business Conduct' (RBC).²² België zal actief blijven deelnemen aan het VN-forum over ondernemingen en mensenrechten, dat zich specifiek richt op de uitvoering van de voornaamste VN-principes inzake ondernemingen en mensenrechten (UNGP).

²² Zie hierover de OESO-publicatie: OECD Due Diligence Guidance for Responsible Business Conduct, beschikbaar op: <https://www.oecd.org/investment/due-diligence-guidance-for-responsible-business-conduct.htm>.

Op EU-niveau zal België blijven pleiten voor een deelname van de Europese Unie aan de VN-onderhandelingen voor een juridisch bindend instrument (*'Legally Binding Instrument'*) dat sinds 2014 wordt besproken in de schoot van de VN-Werkgroep rond ondernemingen en mensenrechten.

Bij de aanpassing van relevante internationale kaders (bijvoorbeeld, de OESO-regeling rond exportkredieten en de hieraan verbonden gemeenschappelijke aanpak), zal België in de overlegorganen (OESO/EU) er mee op toezien dat de posities gealigneerd worden met de Belgische positie rond mensenrechten ter vrijwaring van het gelijk speelveld.

De federale Ontwikkelingssamenwerking werkt aan een betere integratie van de link tussen concrete ontwikkelingsacties en de UPR-aanbevelingen die de regeringen van de federale partnerlanden hebben genomen. Er wordt ook bekeken of in de toekomst nationale of regionale coalities kunnen gefinancierd worden die focussen op specifieke mensenrechtenprioriteiten. Of er al dan niet sprake is van een dimensie rond de privésector is, hangt af van de voorstellen die door de ambassades worden voorgelegd aan de Directie-generaal Ontwikkelingssamenwerking en Humanitaire Hulp (DGD) en die ook andere aspecten van mensenrechten kunnen beogen.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Buitenlandse Zaken), Vlaamse overheid, Brusselse overheid en Waalse overheid.

Verwachte termijn: continu

15. Bescherming van mensenrechtenverdedigers en de maatschappelijke ruimte (*'civic space'*)

Volgens het rapport van de Secretaris-generaal van de Verenigde Naties over mensenrechtenverdedigers van 19 juli 2017 (A/72/170)²³ worden een groot aantal mensenrechtenverdedigers wereldwijd bedreigd en aangevallen omdat ze hun bezorgdheid uiten over de nadelige gevolgen van economische activiteiten voor de mensenrechten (leefmilieu, landrechten,...). Het rapport geeft aan dat het maatschappelijk middenveld hun bezorgdheid op legitieme wijze moet kunnen uiten, zonder gevaar voor hun leven of vrijheid.

De federale overheid gaat de volgende verbintenissen aan:

- Aandringen dat ondernemingen en investeerders – als onderdeel van hun due diligence inzake mensenrechten – overleggen met mensenrechtenverdedigers en hen als partner beschouwen. Mensenrechtenverdedigers spelen een sleutelrol als waakhond en stem voor de betrokken belanghebbenden. Zij zijn ook vaak als eerste lijn het best geplaatst om te identificeren wat de risico's zijn en welk leed kan worden beperkt of hersteld, met positieve resultaten voor zowel de belanghebbenden als voor het bedrijf zelf. Voorts moeten bedrijven en investeerders er ook voor zorgen dat hun commerciële activiteiten geen schade toebrengen aan mensenrechtenverdedigers (*'do no harm'*).²⁴

²³ N1722075.pdf (un.org)

²⁴ Interessante tool ter ondersteuning:

https://ishr.ch/sites/default/files/article/files/ishr_hrd_toolkit_english_web.pdf

- Erover waken dat ondernemingen en investeerders de ruimte voor organisaties van het maatschappelijk middenveld respecteren en overlegmechanismes met hen voorzien. De steun van het maatschappelijk middenveld kan bedrijven helpen om hun verwachtingen beter te begrijpen en dus beter in te spelen op hun afzetmarkten, wat hen uiteindelijk succesvoller kan maken. Dit kan gebeuren door het bevorderen van multistakeholderbenaderingen op het terrein, met aanwezigheid van ondernemingen, ontwikkelingsactoren, lokaal middenveld en mensenrechtenorganisaties.
- Ondernemingen aansporen om de toegang tot eigen effectieve, niet-statelijke klachtenmechanismen uit te werken.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Buitenlandse Zaken, DGD, ambassades en posten op het terrein)

Verwachte termijn: continu

[16. Bevordering van een nieuwe editie van de OESO-Richtlijnen voor multinationale ondernemingen.](#)

De OESO-Richtlijnen voor multinationale ondernemingen²⁵ bevatten aanbevelingen voor verantwoord ondernemen op een aantal gebieden, waaronder werkgelegenheid, mensenrechten, verantwoordelijkheid voor de toeleveringsketen, milieu, consumentenbescherming en concurrentie. In 2021 werd de laatste herziening van de OESO-Richtlijnen tien jaar oud. De OESO-Werkgroep voor Verantwoord Ondernemen startte in 2020 met het opmaken van een balans, in overleg met belanghebbenden, om de OESO-Richtlijnen en hun implementatie te evalueren. De eindbalans en een brede consultatie van belanghebbenden werden publiek gemaakt. De groep heeft een geactualiseerde versie uitgewerkt in 2023 die beter zal inspelen op de hedendaagse menselijke, ecologische en maatschappelijke uitdagingen door in elk van de elf hoofdstukken de meest in het oog springende evoluties en uitdagingen weer te geven. De federale regering zal haar expertise blijven delen tijdens de komende discussies. Ook de afdeling betreffende de rol en de werking van de Nationale Contactpunten (NCP's) werd herzien om de praktijken van het netwerk (51 NCP's) te verduidelijken en beter te stroomlijnen. De federale regering heeft hier een bijdrage geleverd vanuit de rol van zijn driedig NCP, door ervaringen en goede praktijken te delen. In 2024 zal het NCP in België de vernieuwing van de Richtlijnen actief bevorderen bij de verschillende belanghebbenden (sociale partners en ngo's).

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Economie (lead) en FOD Buitenlandse Zaken) (Permanente vertegenwoordiging bij de OESO en hoofdbestuur)

Verwachte termijn: Aannee van vernieuwd en geactualiseerd instrument in 2023

²⁶ <http://mneguidelines.oecd.org/guidelines/>

17. Integratie van de mensenrechtendimensie in de buitenlandse zendingen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG)

De staatssecretaris van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voor Europese en Internationale Betrekkingen stelt jaarlijks een verslag op over de buitenlandse missies van het BHG en de mensenrechten. Hub.brussels, het Brussels agentschap voor internationale handel, integreert mensenrechtencomponenten in hun missies in het buitenland.

Betrokken actoren: Brusselse Overheid (hub.brussels, Brussel International)

Verwachte termijn: Tijdsduur van het NAP

6. Ondernemingen en mensenrechten in het kader van ontwikkelingssamenwerking

De directie-generaal Ontwikkelingssamenwerking en Humanitaire Hulp (DGD), ook wel bekend onder de naam *Belgische ontwikkelingssamenwerking*, maakt deel uit van de Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking en streeft allereerst naar duurzame menselijke ontwikkeling. Dit streven gebeurt in samenwerking met verschillende actoren, waaronder ook de privésector.

De privésector is een belangrijke partner voor de realisatie van de SDG's tegen 2030. De eerste basisvoorwaarde voor een duurzaam ondernemersklimaat is een goed bestuurd rechtsstaat ('*good governance*' en '*rule of law*'). Daarnaast beschikt de Belgische ontwikkelingssamenwerking over een aantal instrumenten voor de ontwikkeling, de versterking en de betrokkenheid van de private sector in binnen- en buitenland.

Parallel met de focus op Afrika, waardig werk, sociale bescherming, gendergelijkheid en de strijd tegen klimaatverandering, biedt de doelgerichte versterking van het lokaal ondernemerschap een bijkomend groeiperspectief voor ontwikkelingslanden. Jobcreatie en een leefbaar inkomen staan centraal in de strijd tegen armoede en ongelijkheid. De duurzame ontplooiing van de private sector in ontwikkelingslanden binnen het kader van een sociale markteconomie, die investeert in basisvoorzieningen, kan hiertoe bijdragen.

18. Steun voor het Belgische partnerschap 'Beyond Chocolate'

'*Beyond Chocolate*' heeft de ambitie om "Belgische chocolade nog beter en duurzamer te maken". Het is een gezamenlijke ambitie van de Belgische chocolade- en retailsector, het middenveld, de sociale impact investeerders, de vakbonden en de universiteiten. Met de financiële steun van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking ten bedrage van 5 miljoen euro over de periode 2019 tot 2025 heeft deze diverse groep actoren op 5 december 2018 officieel het '*Beyond Chocolate*'-partnerschap ondertekend en daarmee het startschot gegeven voor een invloedrijke samenwerking tussen meerdere belanghebbenden. IDH, *The Sustainable Trade Initiative*, voert namens de Belgische Ontwikkelingssamenwerking Beyond Chocolate uit.

Momenteel hebben meer dan 60 bedrijven en organisaties zich aangesloten bij het partnerschap, dat ongeveer 90% van de Belgische chocoladeproducenten omvat. Alle bedrijven en organisaties die deel uitmaken van 'Beyond Chocolate' zetten zich in om de uiteindelijke doelstellingen van het partnerschap - geen ontbossing en een leefbaar loon voor de cacao-boeren die aan de Belgische markt leveren tegen 2030 - te bereiken en zo bij te dragen tot de doelstelling om kinderarbeid uit te roeien. Aan deze doelstellingen wordt onder meer gewerkt via pilootprojecten met medefinanciering uit enerzijds de privésector ten belope van 7 miljoen euro, en anderzijds 3,5 miljoen euro aan overheidsmiddelen. De pilootprojecten worden gedragen door de downstream-industrie, verderop in de keten (handelaren, retailers, grote merken) en niet door de lokale private sector, omdat Beyond Chocolate streeft naar een impactvolle verandering op de markt en omdat deze downstream-actoren het meeste invloed hebben op kleine cacao-producenten. De pilootprojecten moeten bijdragen aan het realiseren van een bestaansinkomen en andere impactdoelstellingen van Beyond Chocolate en komen ten goede aan coöperaties. Ondersteuning van de verwerkingscapaciteit van producerende landen en/of coöperaties is niet voorzien. Echter, via BIO en 'Business Partnerships Facility' wordt er wel ondersteuning geboden in lokale verwerkingscapaciteit, inclusief bij coöperaties.

Vanaf fase III, zal opnieuw een verbintenis gezocht worden voor de invoering van het '*kinderarbeid monitoring en rapporteringssysteem*'. 'Beyond Chocolate' is gebaseerd op een verantwoordingskader, monitoring, een sterke evaluatie en proefprojecten van de ondertekenaars, waarvan de impact ook geëvalueerd zal worden.

Actoren die meewerken aan de pilootprojecten van Beyond Chocolate zijn verplicht om de projectfinanciering terug te betalen indien die actoren de financiering gebruiken voor activiteiten die niet in lijn zijn met de impactdoelstellingen van Beyond Chocolate of andere mensenrechten niet respecteren. De 'Speak Up'-klachtenprocedure van IDH is ook van toepassing op pilootprojecten. Bovendien kunnen ondertekenaars die niet deelnemen aan de rapportage of niet herhaaldelijk vooruitgang boeken in de richting van de doelstellingen van 'Beyond Chocolate', worden uitgesloten van 'Beyond Chocolate' volgens een vastgestelde procedure.

De Directie-generaal Ontwikkelingssamenwerking en Humanitaire Hulp (DGD), die het partnerschap 'Beyond Chocolate' beheert, is een regelmatig uitwisselingsproces gestart met het '*Conseil Café Cacao*', regulator van de Ivoriaanse cacao-markt, alsook uitwisselingen met Ghanese en Ivoriaanse delegaties, evenals met de delegatie van de Europese Unie in Abidjan over de hervormingen van de cacao-sector die door de producerende landen zijn geïnitieerd in de richting van traceerbaarheid en substantiële naleving van de wettelijke vereisten van de Europese Unie voor duurzaamheid (ontbossing, dwangarbeid, zorgplicht, mensenrechten). IDH onderhoudt op zijn beurt regelmatig contacten met het gezamenlijk initiatief van Ghana en Ivoorkust inzake cacao. Tijdens de missie van de stuurgroep 'Beyond Chocolate' naar Ivoorkust in november 2023 werd een regelmatigere uitwisseling met het lokale maatschappelijk middenveld in de producerende landen tot stand gebracht.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Buitenlandse Zaken – DGD)

Verwachte termijn: Continu

18.1 Ondersteuning en deelname aan de 'World Cocoa Conference'

Het partnerschap Beyond Chocolate en de FOD Buitenlandse Zaken werken ook samen met de regeringen en platforms voor duurzame cacao in andere lidstaten, om het verantwoordingskader te harmoniseren, de invloed op de markt te vergroten en politieke invloed uit te oefenen voor duurzame cacao.

De FOD Buitenlandse Zaken, met de steun van Enabel, het Ontwikkelingsagentschap van de Belgische federale regering, en zijn Trade for Development Centre, met de steun van IDH organiseert als gastland samen met de Internationale Cacao Organisatie (ICCO) de 5e Wereldcacaoconferentie die in Brussel een duizendtal belanghebbenden uit de chocoladesector zal samenbrengen. De cacao prijs en het leefbaar inkomen van de producenten zullen centraal staan op de agenda van de conferentie, evenals in het voorbereidend werk voor de politieke slotverklaring van de conferentie.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zal 25.000 euro financiële steun verlenen in het kader van de *World Cocoa Conference* die in april 2024 plaatsvindt. De conferentie zal zich richten op het thema '*Paying more for a Sustainable Cocoa*'. Als gastland zal de Brusselse regering er alles aan doen om er voor te zorgen dat de *World Cocoa Conference 2024* een mijlpaal zal zijn in de inspanningen die de internationale gemeenschap als meerdere jaren levert om duurzame cacao te verkrijgen, met een eerlijke prijs in de waardeketen.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Buitenlandse Zaken) in samenwerking met IDH '*The Sustainable Trade Initiative*' (voor de uitvoering), Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Brussel Economie en Werkgelegenheid).

Verwachte termijn: Continu

19. Ondersteuning bij het bevorderen van markttoegang voor duurzame producenten

Het Trade for Development Centre (TDC) promoot en ondersteunt een duurzame productie en verantwoorde consumptie. TDC zet hiervoor in op verschillende pijlers:

- (a) De ondersteuning van Afrikaanse producenten die actief zijn in duurzame handel via het toekennen van subsidies en via coaching op vlak van financieel beheer, marketing, duurzaamheid en waardig werk.
- (b) Om de impact te vergroten steunt TDC Business Support Organisations (BSO's) zodat de producentenorganisaties (coöperaties, enz.) waarmee ze samenwerken toegang hebben tot ondersteunende diensten van hoge kwaliteit op het vlak van duurzaamheid en respect voor de mensenrechten.
- (c) TDC stimuleert ook verantwoorde consumptie in België via het delen van informatie en via sensibiliseringscampagnes (bv. de Week van de Fair Trade).

Het TDC is een programma van Enabel en beschikt over een budget van 8 miljoen euro voor 5 jaar. In het kader van dit TDC-programma dat loopt van 2023 tot 2028 ligt het accent vooral op de steun aan producentenorganisaties, de laatste schakels in de waardeketen, zodat ze zich kunnen voorbereiden op de Europese wetgeving rond due diligence (zorgplicht, zie actie 1) en de strijd tegen geïmporteerde ontbossing.

Om een wildgroei van “Beyond Food”-partnerschappen met meerdere belanghebbenden te vermijden, wordt de voorkeur gegeven aan een aanpak van directe en zeer gerichte steun aan koffie, cacao- en cashew producenten, sectoren waarin het TDC reeds uitgebreide expertise opbouwde.

Het TDC is ook betrokken bij de uitvoering van een ‘*Team Europe Initiative*’ (TEI) van de EU ter ondersteuning van duurzame cacao productie in Ivoorkust door middel van coaching en betalingen aan producenten voor geleverde milieudiensten.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Buitenlandse Zaken - DGD) met de volgende betrokken actoren: Enabel (Trade for Development Centre)

Verwachte termijn: continu

20. Ondersteuning van de uitvoering van het ‘SDG for International Development Programme’

Voor de periode 2021-2024 is er een financiering toegekend van 7.500.000 euro voor het ‘*SDG for International Development Programme*’. De drie doelstellingen zijn het versterken van de praktische expertise in België op het gebied van due diligence, het aanmoedigen van een groter aantal actoren om due diligence na te streven en het versterken van de relaties tussen de actoren in het Noorden en het Zuiden om hen te helpen de problemen rond de specificiteiten van due diligence te begrijpen. De federale overheid ondersteunt hiervoor de organisatie *The Shift*²⁶, die werkt via verschillende initiatieven aan deze doelstellingen zoals seminars, webinars, onlinetools en een platform rond due diligence.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Buitenlandse Zaken - DGD) via een subsidie aan *The Shift*
Verwachte termijn: 2021-2024

21. Steun voor het programma ‘Better Jobs Accelerator Fund’

De federale overheid voorzag een financiering van 2.920.000 euro voor het programma ‘*Better Jobs Accelerator Fund*’, dat zich richt op degelijk werk (leefbaar loon, gezondheid en veiligheid op het werk). Het ‘*Better Jobs Accelerator Fund*’ is een cofinancieringsfonds waarbij elke euro overheidsgeld wordt aangevuld met een euro privé-geld.

Het programma streeft een dubbele doelstelling na: het wijzigen en meten van de aanpak van actoren die betrokken zijn bij de uitbetaling van een leefbaar loon of inkomen en van de doelstellingen inzake gezondheid en veiligheid op het werk in hun toeleveringsketens en het versterken van de sociaaleconomische voorwaarden voor duurzame bevoorradingsketens en eerbiediging van de mensenrechten, die zo onrechtstreeks ook due diligence-processen ondersteunen. Op deze manier beoogt het programma te bekomen dat tegen 2025 het aantal werknemers met betere arbeidsomstandigheden stijgt van 3,6 miljoen naar 4 miljoen, waarvan ten minste 50% vrouwen, en dat het aantal werknemers met een leefbaar loon stijgt van 50.000 naar 146.000.

²⁶ The Shift brengt zowel bedrijven, als NGO's, academische instellingen en andere maatschappelijke actoren uit verschillende sectoren samen. https://www.theshift.be/s/?language=nl_NL

De financiering uit het Better Jobs Accelerator Fund is een eenmalige subsidie geweest en de oproep werd afgesloten. In de praktijk heeft het onder meer geleid tot een engagement inzake het leefbaar loon in de waardeketen door bananenretailers, de benchmarking tussen verschillende methodologieën om het leefbaar loon te berekenen, de stimulering van relevante actoren om een open access databank over het leefbaar loon op te zetten en heeft het België gestimuleerd om de gezamenlijke verklaring 'Living Wage and Living Income' te ondertekenen, die voorziet in meer coördinatie tussen de lidstaten om het onderwerp inkomen en leefbaar loon op de agenda van de Europese wetgever te zetten.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Buitenlandse Zaken - DGD) in samenwerking met IDH 'The Sustainable Trade Initiative' (voor de uitvoering)

Verwachte termijn: continu

22. [Bijstand aan ondernemingen in ontwikkelingslanden \(BIO Invest\)](#)

De Belgische Investeringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden (BIO)²⁷ is een van de sleutelactoren op het gebied van de financiering van de privésector in ontwikkelingslanden en opkomende landen. Een sterke en duurzame privésector is van essentieel belang als aanzet tot een alomvattende, verregaande en duurzame verbetering van de leefomstandigheden van de lokale bevolking.

De opdracht van BIO is om bij te dragen tot duurzame menselijke ontwikkeling in haar 52 interventielanden door de private sector te ondersteunen via rechtstreekse en onrechtstreekse investeringen (via tussenstructuren) in de ontwikkeling van doelondernemingen. BIO Invest zal technische assistentie verlenen voor ESG ('*Environmental, Social and Governance*')-aspecten (waaronder sociale rechten, recht op waardig werk, milieurechten, enzovoort) aan de doelondernemingen waarin ze rechtstreeks of onrechtstreeks investeert, indien uit de voorafgaandelijke ESG-analyses en due diligence blijkt dat daar nood aan is. BIO is echter geen adviesverstreckende instelling voor de private sector die buiten het kader van haar investeringen op eigen rekening commerciële activiteiten in ontwikkelingslanden onderneemt, noch voor commerciële aspecten noch voor mensenrechten of ESG-kwesties. BIO is een investeringsmaatschappij die enkel aan haar eigen investeerders (ook die in conflictzones, al zijn die niet talrijk) instrumenten ter beschikking stelt om bepaalde rechten (voornamelijk gelinkt aan werkomstandigheden) te eerbiedigen.

Het nieuwe beheerscontract van BIO, dat in 2024 in voege treedt, legt meer nadruk op de uitwerking van een mensenrechtenbenadering en het meten van het ontwikkelingsrendement van de organisatie aan de hand van ontwikkelingsdoelstellingen.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Buitenlandse Zaken - DGD)

Verwachte termijn: continu

²⁷ <https://www.bio-invest.be/nl/over-bio>

22.1 Waardig werk-benadering bij de VN, ILO en partnerlanden

De volgende acties zullen ondernomen worden door de DGD:

1. In het bijzonder meer politieke en financiële steun van België voor de 'Global Accelerator for Jobs and Social Protection for Just Transitions', die in september 2021 door de Verenigde Naties is opgezet als een gezamenlijke verbintenis van de IAO, VN-organisaties en internationale financiële instellingen (IFI's), met name de Wereldbank, om fatsoenlijke banen en universele sociale bescherming te creëren, in overeenstemming met nationale prioriteiten en ontwikkelingsplannen.
2. België steunt de Global Accelerator for Jobs and Social Protection for Just Transitions en zal lid worden van het nieuwe ILO initiatief van een Global Coalition on Social Justice en in deze kaders de krachtige BE stem blijven spelen, die als belangrijker worden geacht dan het Wereldfonds van de Verenigde Naties voor Sociale Bescherming en Waardig Werk onder de auspiciën van de IAO. België zet zich ook in om de Wereldbank actief bij de Global Accelerator te betrekken.
3. Blijven investeren in sociale bescherming als onderdeel van de partnerprogramma's van België, met de nadruk op het uitbreiden van deze bescherming, gebruik makend van de eigen expertise en niet-overheidsactoren blijvend steunend op het gebied van fatsoenlijk werk en sociale bescherming.
4. Gebruik van deze Belgische en internationale fondsen in de begunstigde landen om:
 - a. in overeenstemming met de tripartiete conclusies van de IAO-conferentie 2023, aangenomen door België, de capaciteit ondersteunen voor :
 - i. de vaststelling van passende lonen (inclusief minimumlonen), wettelijk of via onderhandelingen en bestrijding van baanonzekerheid;
 - ii. het bestrijden van informeel werk en de verkeerde interpretatie van de arbeidsrelatie als een essentieel middel om toegang te krijgen tot sociale bescherming.
 - b. (para)fiscale capaciteiten ondersteunen met het oog op de financiering van hun eigen socialezekerheidsstelsel.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Buitenlandse Zaken - DGD)

Verwachte termijn: continu

22.2 Waardig werk-benadering bij de Wereldbank

Met betrekking tot de thema's 'Sociale bescherming' en 'Mensenrechten' zullen de Belgische vertegenwoordigers bij de Wereldbank in de komende jaren de volgende acties ondernemen:

Wat het thema 'Sociale bescherming' betreft, is de Belgische insteek dat de universaliteit van het recht op sociale bescherming ook de doelstelling van de Wereldbank Groep (WBG) op dit terrein moet zijn. Dit betekent concreet:

- De WBG moet het recht op waardig werk benadrukken evenals het belang van een leefbaar loon in de strijd tegen armoede. Er moet ook specifieke aandacht zijn voor personen die werken in de informele sector.
- De WBG moet systemen van sociale bescherming ondersteunen ter verhoging van de inkomens van de allerarmsten, inclusief de meest kwetsbare groepen en het integreren van de informele sector in een systeem van sociale bescherming.

- De WBG moet de capaciteit van de partnerlanden versterken om binnenlandse middelen voor ontwikkeling te mobiliseren met een focus op het innen van belastinginkomsten (*domestic resource mobilisation*), het verbreden van solidaire systemen van sociale bijdragen en rechtvaardige, efficiënte en effectieve belastingssystemen. Een belangrijke bron van inkomsten in heel wat van onze partnerlanden is de (artisanale) mijnbouwsector via het *Extractive Industries Transparency Initiative* (EITI) en het *Extractives Global Programmatic Support*.
- België volgt het *IFC Better Work program* actief mee op en tracht de lessen die eruit getrokken kunnen worden mee te nemen in de promotie van de uitrol van het programma over de ganze WBG.

Binnen de WBG zal België blijven pleiten voor een goede coördinatie en samenwerking met de Internationale Arbeidsorganisatie die over de nodige legitimiteit en capaciteit beschikt om een leidende rol op te nemen inzake vraagstukken gelieerd aan de Waardig Werk-agenda en sociale bescherming, gezien haar mandaat en paritaire samenstelling. De WBG werkt dus best nauw samen met de Internationale Arbeidsorganisatie met respect voor de expertise, meerwaarde en mandaat van beide instellingen, in het bijzonder op het gebied van de informele sector en de sociale dialoog en de sociale bescherming.

Het is de bedoeling dat België er blijft voor zorgen dat er een centrale rol is weggelegd voor mensenrechten in alle ontwikkelingsprogramma's en er dus bijgevolg een transversale integratie is van de mensenrechtenbenadering in de programma's. Daarmee wordt bedoeld de integratie van internationaal aanvaarde mensenrechtenprincipes zoals universaliteit, non-discriminatie, participatie/inclusie, en accountability/rechtstaat, alsook aandacht en empowerment van de meest kwetsbare en gemarginaliseerde groepen (*Leave no one behind*).

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Buitenlandse Zaken - DGD) met BIO Invest

Verwachte termijn: continu

7. Mensenrechten in overheidsopdrachten

Volgens een studie van de KU Leuven zijn veel goederen en diensten die overheden aankopen het resultaat van complexe, weinig transparante en soms lange toeleveringsketens. Het risico op schendingen van mensenrechten en van fundamentele arbeidsrechten in die toeleveringsketens is reëel.²⁸

Aanbestedende overheden kunnen dankzij hun koopkracht kiezen voor goederen en diensten die naast ecologische en economische voordelen ook sociale en ethische resultaten opleveren. Zo kunnen ze ook een belangrijke bijdrage leveren aan het respecteren van mensenrechten en arbeidsomstandigheden. Aanbestedende overheden streven er vanuit hun voorbeeldfunctie en binnen de bestaande wetgevend kaders naar om gericht in te zetten op een sociaal en ethisch aankoopbeleid, om transparantie te creëren en om mensenrechtenrisico's in de toeleveringsketens in te perken.

Overheidsopdrachten zijn een gedeelde bevoegdheid met de Europese Unie. De basis voor de huidige regelgeving over overheidsopdrachten is de EU-richtlijn 2014/24. Deze richtlijn werd in België omgezet

²⁸ <https://hiva.kuleuven.be/sites/sustainablesupplychains/Note1>

via de wet van 17 juni 2016. Het is op basis van deze wet dat de verschillende overheden in België hun aankoopbeleid invullen.

Om het duurzaam aankoopbeleid verder op te bouwen, voorzien de overheden in België volgende acties:

23. Het actualiseren en versterken van sociale en ethische criteria bij aankopen

De aanbestedende overheidsdiensten wensen het hefboomeffect van duurzame overheidsaankopen te vergroten door nieuwe criteria te integreren en/of bestaande criteria te actualiseren. Er zal ook aandacht geschonken worden aan een goede communicatie over deze aanpassingen. Met volgende activiteiten zal concreet invullingen gegeven worden aan dit actiepoint:

- herziening van de wetgeving betreffende maatschappelijke verantwoordelijkheid in de federale overheidsopdrachten (omzendbrief van 14 mei 2016);
- identificatie op federaal niveau van de prioritaire producten waarvoor de verplichting zal worden opgelegd om sociale en milieuclausules op te nemen met het oog op de aankoop ervan;
- actieve deelname op federaal niveau aan het 'Circular & Fair ICT Pact' (CFIT), in het bijzonder aan de werkgroep 'transparantie'. Het CFIT is een internationaal partnerschap gericht op overheidsopdrachten dat beoogt circulariteit, gelijkheid en duurzaamheid in de ICT-sector te versnellen;
- denkoefening over een ondersteuningstool (helpdesk) voor federale aankopers die hulp biedt bij de opname van sociale en ethische clausules in de federale overheidsopdrachten;
- om een doeltreffende en efficiënte uitwisseling van informatie tussen de aanbestedende diensten en de inspectiediensten te verzekeren, wordt overwogen om binnen de FOD Werkgelegenheid een contactpunt voor de databank op te richten. Dit contactpunt moet aangeven of een bepaalde onderneming al in een databank is opgenomen wegens specifieke inbreuken. Deze aanbestedende diensten kunnen ook samenwerkingsakkoorden sluiten met de Sociale Inrichtingen- en Opsporingsdienst (SIRS) in de strijd tegen sociale dumping. Daarbij zal SIRS een informatie- of sensibiliseringscampagne voeren over de toepasselijke wetgeving(en), deze meldingsplicht en zijn aanspreekpunt. Er zal een wetgevend initiatief worden genomen om de sociale inspectiediensten de bevoegdheid te geven om verschillende bepalingen uit de wet op de overheidsopdrachten af te dwingen, zoals de beperking van de verticale keten van onderaanneming;
- de federale aanbestedende diensten besteden bijzondere aandacht aan de gevolgen voor kinderen in de hele waardeketen van de bedrijven waarmee zij samenwerken. Ze schenken meer aandacht aan de UNGP en de OESO-richtlijnen, in het bijzonder bij overheidsopdrachten met een hoger risico op mensenrechtenschendingen;
- deelname op federaal en Vlaams niveau aan de ontwikkeling van het 'Low Emission Vehicles'-programma van de ngo Electronics Watch betreffende lage-emissie voertuigen (batterijen, elektronica voor de besturing, enzovoort);
- aansluiting op federaal en Vlaams niveau bij de ngo Electronics Watch, die voor openbare aankopers in de ICT-sector een opvolging van de contractuele eisen biedt aan de hand van

controles in de IT-toeleveringsketen, waardoor werknemers hun klachten kunnen uiten en bijdragen aan het vinden van oplossingen;

- de Vlaamse overheid en meer precies Het Facilitair Bedrijf (HFB) zal de ethische clausule actualiseren en periodiek up-to-date houden. Deze clausule kan worden opgenomen bij overheidsopdrachten met een hoog risico op mensenrechtenschendingen in de toeleveringsketen (zoals kleding en textiel, ICT-hardware of natuursteen). Bij herwerking van deze ethische clausule zal HFB onder meer aandacht besteden aan de UNGP en de OESO-richtlijnen evenals aan het respect voor mensenrechten in de toeleveringsketens in het algemeen;
- HFB zal in zijn dagelijkse werking maatregelen nemen om de portfolio van overheidsopdrachten te screenen op potentiële risico's voor mensenrechtenschendingen. HFB zal ook aankopers ondersteunen om deze risico's te voorkomen of aan te pakken;
- het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG) zal de nadruk leggen op het actualiseren van de clausules om de toegang tot overheidsopdrachten voor de sociale en circulaire economie te vergemakkelijken, in het bijzonder door²⁹:
 1. De implementatie van de omzendbrief van 2009, de ordonnantie sociale clausules en het hoofdstuk '*Shifting Economy*' met betrekking tot duurzame, innovatieve en pro-KMO-overheidsopdrachten, in overeenstemming met de Europese en federale regelgeving inzake overheidsopdrachten:
 - a. De identificatie van nieuwe opdrachten die ontwikkeld moeten worden, rekening houdend met de relevantie van marktpooling en de toegevoegde waarde vanuit ecologisch en sociaal-economisch oogpunt.
 - b. De garantie dat het aanbod op de markt kan inspelen op deze grotere aankopen om kleinere bedrijven niet te schaden.
 - c. De systematisering van de doorgang van deze centra naar alle overheden voor deze sectoren (zoals in het Waalse gewest en op federaal niveau).
 2. De verspreiding van informatie over duurzame overheidsopdrachten, zoals de invoering van criteria voor duurzame ontwikkeling bij aanbestedingen, aan de hand van opleidingen, evenementen, een helpdesk en een ondersteunende dienst.

Betrokken actoren: Federale overheid (BOSA, FIDO, Kanselarij), Vlaamse overheid (het Facilitair Bedrijf), Waalse overheid (SG, Direction du Développement durable), Brusselse overheid (besturen en autonome bestuursinstellingen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest)

Verwachte termijn: afhankelijk van het soort actie, eind 2024 of op doorlopende basis

24. Actualiseren, ontwikkelen en promoten van geschikte tools

De verschillende overheidsdiensten voorzien nieuwe tools en de actualisatie van bestaande instrumenten om openbare aankopers te ondersteunen bij het opnemen van duurzame criteria in de overheidsopdrachten. De volgende concrete activiteiten zijn al gepland om dit te realiseren:

²⁹ Sinds 2009 heeft het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG) een circulaire over de opname van ecologische, sociale en ethische criteria bij overheidsopdrachten en een ordonnantie (2014) over de opname van sociale clausules bij overheidsopdrachten. Sinds maart 2022 heeft het Gewest een strategie goedgekeurd voor de ontwikkeling van duurzame, innovatieve en kmo-overheidsopdrachten, het thema van de regionale economische transitie strategie Shifting Economy. In dit verband worden duurzame, innovatieve en kmo-overheidsopdrachten genoemd als een essentiële hefboom voor de transitie, met name omdat zij waardig werk aanmoedigen.

- op Vlaams niveau zal HFB de Vlaamse gids tegen sociale dumping³⁰ actualiseren en periodiek up-to-date houden. HFB staat ook in voor de verspreiding;
- Vlaanderen (HFB) zal de non-discriminatieclausule bij overheidsopdrachten actualiseren en periodiek up-to-date houden, in samenwerking met de Vlaamse Dienst Diversiteitsbeleid en het Vlaams expertisecentrum toegankelijkheid (Inter);
- Vlaanderen (HFB) zal de clausule actualiseren om overheidsopdrachten voor te behouden aan de sociale economie;
- sinds 2022 werken de Vlaamse overheid en de Nederlandse Rijksoverheid samen aan het ontwikkelen, actualiseren en publiceren van criteria voor maatschappelijk verantwoorde overheidsopdrachten, de zogenaamde MVI-criteriatool³¹. Deze samenwerking moet leiden tot grotendeels gelijklopende criteria voor maatschappelijk verantwoorde overheidsopdrachten (MVOO). Die criteria worden op een dynamische manier op een webplatform aangeboden en zullen beschikbaar zijn voor alle aankopers in het Vlaams Gewest en Nederland die de wetgeving overheidsopdrachten moeten toepassen. Hiermee wordt duidelijk gemaakt wat van aankopers verwacht wordt en wordt waar mogelijk gezorgd voor uniformiteit. Deze samenwerking moet een positieve impact creëren op de implementatie van maatschappelijk verantwoorde overheidsopdrachten;
- de federale overheid zal de website www.gidsvoorduurzameaankopen.be, een praktische hulp bij milieuvriendelijke aankopen onder sociaal verantwoorde voorwaarden, periodiek bijwerken;
- het Waals Gewest zal, in het kader van het relanceplan voor Wallonië, nieuwe instrumenten ontwikkelen om sociale en genderclausules in te voegen in overheidsopdrachten.
- Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zal workshops organiseren om de integratie van fair trade-criteria in overheidsopdrachten te verbeteren. Er zullen ook andere acties worden overwogen, waaronder het opstellen van een gids voor de aankoop van textiel en de organisatie van een "Meet your buyer" met leveranciers van fairtradeproducten.

Betrokken actoren: Federale overheid (FIDO), Vlaamse overheid (het Facilitair Bedrijf), Waalse overheid (SG, Direction du Développement durable), Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Leefmilieu Brussel en Brussels International)

Verwachte termijn: Looptijd van het actieplan

25. Kennis delen via projectwerking en lerende netwerken

Projectwerking en lerende netwerken over duurzame overheidsaankopen beogen de uitwisseling van kennis en knowhow, het opdoen van nieuwe inzichten, het ontwikkelen van opportuniteiten of pilotcases en het stimuleren van innovatie. Overheidsdiensten nemen steeds vaker deel aan

³⁰ <https://overheid.vlaanderen.be/facilitair-management/het-facilitair-bedrijf-duurzaamheid/sociale-dumping>

³¹ <https://overheid.vlaanderen.be/overheidsopdrachten-en-raamcontracten/duurzame-en-innovatieve-overheidsopdrachten/mvi-criteriatool>

dergelijke initiatieven die meestal handelen rond een specifiek thema of een specifieke sector. Er werd al verwezen naar het initiatief van Electronic Watch of het project 'de MVI-criteriatool'.

Een ander initiatief in dat kader is het Circulair & Eerlijk ICT Pact (CFIT)³². Dit is een internationaal aankoopgestuurd partnerschap om circulariteit, eerlijkheid en duurzaamheid in de ICT-sector te stimuleren. In samenwerking met de aanbodzijde van de ICT-markt zal CFIT de ontwikkeling van inkoopcriteria en -begeleiding en gezamenlijke vraagstellingen die door de deelnemers aan het partnerschap moeten worden toegepast, vergemakkelijken. Het initiatief werd gelanceerd door de Nederlandse overheid waarbij België co-piloot is.

Daarnaast is er ook de oprichting van een Europees lerend netwerk rond ethisch verantwoorde ICT-aankopen, onder begeleiding van 'Local Governments for Sustainability' (ICLEI).³³

Betrokken actoren: Federale overheid (FIDO), Vlaamse overheid (het Facilitair Bedrijf), Waalse overheid (SG, Direction du Développement durable), Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Leefmilieu Brussel).

Verwachte termijn: Looptijd van het actieplan

26. Monitoring en opvolging van duurzame criteria

Naast het aanbieden van hulpmiddelen en het begeleiden van openbare aankopers om meer duurzame criteria op te nemen in openbare diensten, zetten de overheden in België ook verder in op het monitoren van duurzame aankopen of het analyseren van de manier waarop duurzame aankopen gebeuren.

De federale overheid voorziet in dat kader de opmaak van een urgentielijst voor prioritaire producten en diensten. Deze lijst zal focussen op ethische aspecten en urgente thema's inzake maatschappelijke verantwoordelijkheid en duurzame ontwikkeling. Voor categorieën uit deze urgentielijst zal rapportage over de duurzame zoekvelden verplicht zijn in het overheidsaankoopinstrument ('e-tendering').

Ook de Vlaamse overheid zal op korte termijn een aantal richtsnoeren en raadgevingen voor overheidsopdrachten ter beschikking stellen aan aanbestedende overheden.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zal een monitoringssysteem opzetten voor duurzame, innovatieve en kmo-bevorderlijke overheidsopdrachten, dit gebeurt in coherentie en coördinatie met de andere gewesten en de federale overheid.

Betrokken actoren: Federale overheid (BOSA (in samenwerking met het FIDO), Vlaamse overheid, Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Verwachte termijn: Looptijd van het actieplan

³² <https://circularandfairictpact.com/news/ict-pact-joining-forces-towards-circular-fair-ict/>

³³ https://iclei.org/about_iclei_2/

27. Onderzoek naar mogelijke nieuwe acties in de toekomst

Het thema duurzaam ketenbeheer in overheidsopdrachten is een vrij nieuw maar brandend actueel thema. Volgende opportuniteiten worden verder onderzocht door de federale regering op haalbaarheid, doeltreffendheid en financiële impact om eventueel in de toekomst concreet te maken:

- de federale regering zal opportuniteiten zoeken om van opdrachtnemers te eisen dat ze traceermechanismen toepassen in hun globale waardeketens;
- de aanneming van een Handvest maatschappelijke verantwoordelijkheid in de overheidsopdrachten van de federale overheid;
- verplicht gebruik van milieu- en sociale keurmerken in technische specificaties of gunningscriteria;
- denkoefening over een ondersteuningstool (helpdesk) voor federale aankopers die hulp biedt bij de opname van sociale en ethische clausules in de federale overheidsopdrachten.

Betrokken actoren: Federale overheid (BOSA, FIDO)

Verwachte termijn: Looptijd van het actieplan

8. **Publiek-private samenwerking, partnerschappen en convenanten aangaande mensenrechten**

Zowel voor overheden als ondernemingen en hun overeenstemmende sectoren wordt het belangrijker om meer aandacht te besteden aan hoe ze bijdragen aan de naleving van mensenrechten en milieuwetgeving, zowel in hun eigen activiteiten als in hun internationale toeleveringsketens.

Binnen de vrijwillige initiatieven is er de laatste jaren een positieve evolutie wat betreft publiek-private samenwerkingen en deelname aan multistakeholderinitiatieven. Binnen die trend zien we vooral steeds meer sectorale initiatieven opduiken.

Hierbij gaan ondernemingen samen met de overheid, vakbonden en maatschappelijke organisaties aan de slag om schendingen van mensenrechten en milieuwetgeving te voorkomen. Dit vaak per sector, met als doelstelling om de situatie te verbeteren op een aantal risicogebieden en om gezamenlijk een oplossing te bieden voor problemen die ondernemingen niet alleen kunnen oplossen.

Publiek-private samenwerkingen bieden mogelijkheden voor het verduurzamen van wereldwijde ketens. Het gaat om afspraken tussen bedrijven, maatschappelijke organisaties, vakbeweging en overheid over het verduurzamen van de wereldwijde keten. Deze trend kan aangemoedigd worden.

28. Binnen de natuursteensector: steun aan het TruStone-initiatief

In 2019 ondertekende de Vlaamse overheid samen met de Nederlandse Overheid, maatschappelijke actoren en de bedrijven uit de natuursteensector het TruStone-initiatief, dat loopt tot eind 2024. Daarbij engageerden deze partijen zich tot een meer duurzame en verantwoorde productie en inkoop van natuursteen. De Vlaamse regering steunde dit initiatief met een opstartsubsidie in 2019 en

bijkomende financiële steun in 2020. Het Departement Kanselarij en Buitenlandse Zaken van de Vlaamse overheid (DKBUZA) is vertegenwoordigd in de stuurgroep. Dit IMVO-convenant heeft als doel om tot een meer verantwoorde productie en inkoop van natuursteen te komen in het Vlaams Gewest en Nederland. Binnen TruStone hebben sectororganisaties, bedrijven, overheden, ngo's en vakbonden afspraken gemaakt om ervoor te zorgen dat er substantiële verbeteringen worden bereikt in productielanden (vooral dan in Azië, Afrika en Zuid-Amerika) op het gebied van sociale, arbeids- en milieuomstandigheden.

Het is de bedoeling om met de hulp van de Belgische federatie van de natuursteensector (BNSA) meer bedrijven in de sector te doen aansluiten bij het convenant. De Vlaamse overheid moedigt lokale besturen aan om zich aan te sluiten bij TruStone.

Concreet voorziet de Vlaamse overheid de volgende activiteiten:

- Ondersteunen van het TruStone-convenant;
- Aanmoedigen van lokale besturen om zich aan te sluiten bij TruStone;
- Aansporen van bedrijven om toe te treden tot TruStone met de steun van BNSA.

Betrokken actoren: Vlaamse overheid (DKBUZA)

Verwachte termijn: Looptijd van het initiatief

29. Binnen de textiel- en kledingsector: het promoten van een multistakeholderinitiatief voor duurzame aankopen

Dit is een verkennende actie om samen met de federaties van de textielsector (Fedustria) en de kledingsector (Creamoda) na te denken over instrumenten om de sector duurzamer te maken en de mensenrechten beter te eerbiedigen.

Deze actie zal worden uitgevoerd in het kader van het 303-programma, project H van het herstelplan 'Ontwikkeling en versterking van instrumenten voor de integratie van circulariteit in regionale overheidsopdrachten'.

Op het niveau van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zullen verschillende projectoproepen gelanceerd worden zoals *crea.brussels*, om *slow fashion* bedrijven te ondersteunen die een positieve impact genereren op mens en milieu.

Betrokken actoren: Waalse overheid en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Brussel Economie en Werkgelegenheid, *hub.brussels*)

Verwachte termijn: Looptijd van het actieplan

9. Sensibilisering, vorming en ondersteuning van ondernemingen en organisaties aangaande mensenrechten

Sensibiliseringsacties zijn van belang om nieuwe inzichten en gedrags- en systemische verandering teweeg te brengen. De verschillende overheden in België zetten in op sensibilisering en ondersteuning rond mensenrechtenthema's zoals mensenrechten in de waardeketen of anticorruptie. Ze doen dit op verschillende manieren en voor verschillende doelgroepen, van de bedrijven zelf tot het overheidspersoneel.

30. Creëren en actualiseren van instrumenten rond mensenrechten

De verschillende overheden in België hebben zich geëngageerd om bestaande instrumenten, handleidingen en methodes verder uit te bouwen of er nieuwe te ontwikkelen. Ze zullen hierrond ook transparant communiceren.

- Via de hervorming van de Waalse economische en financiële instrumenten wil Sowalfin een nieuw analysekader hanteren bij de financiering en begeleiding van Waalse ondernemingen. Dat kader omvat ESG-criteria ('*Environment, Social, Governance*') evenals een analyse inzake mensenrechten en zorgplicht bij ondernemingen.
- Hub.brussels heeft een strategie ontwikkeld voor de vestiging van economische en commerciële agentschappen op basis van een rangschikking van maatschappelijk verantwoord ondernemen.
- Het Federaal Instituut voor Duurzame Ontwikkeling (FIDO) zal de Toolbox voor ondernemingen en mensenrechten³⁴ actualiseren.
- Flanders Investment & Trade (FIT) publiceerde in 2018 de handleiding '*Making International Business Sustainable – Getting Started with the UN Sustainable Development Goals to Strengthen Your Business Strategy*' en zal deze in de toekomst onder de aandacht blijven brengen van Vlaamse ondernemers via infomomenten, webinars etc. FIT zal tevens de handleiding actualiseren.
- FIT zal meerdere informatiesessies per jaar organiseren voor Vlaamse internationale ondernemers om hen te informeren en te sensibiliseren en zal ondernemers blijven leiden naar informatie.
- FIT zal aandacht blijven besteden aan Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (iMVO) tijdens de jaarlijkse exportbeurs en het Vlaams evenement voor de uitreiking van de Leeuw van de Export.
- MVO-Vlaanderen zal de *SustaTool* verder uitrollen en promoten. In de loop van 2024 zal er een update van deze tool gebeuren. Deze tool helpt bedrijven bij hun duurzaamheidsaanpak.
- FIT en MVO-Vlaanderen zullen de nieuwe tool *SustaTrade* lanceren en promoten. Sustatrade is een internationaal MVO-paspoort om de exporterende Vlaamse ondernemer te steunen bij maatschappelijk verantwoord ondernemen. Deze tool is een op maat geschreven tool en

³⁴ <https://bedrijven-mensenrechten.be/>

actiecatalogus die de Vlaamse internationale ondernemer toelaat internationale risico's te identificeren en aan te pakken die opduiken bij internationaal ondernemen of bij het aangaan van samenwerking in het buitenland.

Betrokken actoren: Federale overheid (FIDO), Vlaamse overheid (FIT, MVO-Vlaanderen), Waalse overheid (SPW Wallonie, Sowalfin), Brusselse overheid (Hub.Brussels)

Verwachte termijn: Looptijd van het actieplan

31. [Informatie over mensenrechten via opleidingen en andere communicatiekanalen](#)

De verschillende overheden in België engageren zich om zowel hun eigen personeel als bedrijven te ondersteunen door opleidingen rond mensenrechtenthema's te organiseren:

- Zowel FIT als het Vlaams departement Werk en sociale economie (WSE) zullen blijven sensibiliseren rond iMVO via de nieuwsbrief en de website van MVO-Vlaanderen.
- FIT zal zijn personeel verder opleiden over duurzaamheid en de UNGP.
- Het Vlaams agentschap Innoveren en Ondernemen (VLAIO) zal zijn doelpubliek sensibiliseren en zijn personeel verder opleiden over het belang van de SDG's, duurzaamheid en IMVO.
- FIT zal de OESO-richtlijnen blijvend onder de aandacht brengen van ondernemingen.
- SPW Wallonie zal opleidingen en advies op maat aanbieden als steun aan de Waalse bedrijven om hun zorgplicht in hun waardeketen te vergroten.
- Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wil de (neo-)exporteurs bewust maken van de uitdagingen van de economische transitie, in het bijzonder voor de positionering en verkoop van hun product, dienst of bedrijfsmodel op buitenlandse markten en hen op zodanige wijze ondersteunen dat zij de economische transitie op natuurlijke wijze kunnen ontwikkelen en integreren als een *unique selling proposition* (USP) voor hun potentiële klanten.
- Exporterende bedrijven zullen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest worden ondersteund om duurzame export gerelateerde praktijken toe te passen.
- Er zijn opleidingen over de uitvoering van het ESG-beleid gepland, met name voor de Waalse economische ontwikkelingsactoren, zodat zij kunnen adviseren en middelen kunnen verschaffen voor de toepassing van deze principes.
- De federale overheid zal het thema "ondernemingen en mensenrechten" breder integreren in de (permanente) opleiding van de FOD Buitenlandse Zaken.
- De federale overheid zal zorgen voor een verdere bewustmaking van de mensen van de verplichting om vermoedelijke aanwijzingen van corruptie aan de FOD Justitie te melden via het kanaal van de FOD Buitenlandse Zaken.
- Bredere en meer systematische verspreiding van bestaande informatie en tools (bijvoorbeeld de aanpassing van de website van de FOD Buitenlandse Zaken met een tabblad mensenrechten dat verwijst naar een website voor de begeleiding van ondernemingen, mogelijke slachtoffers of betrokkenen).

- België stimuleert de ontwikkeling en verspreiding van praktische informatie op EU-niveau voor ondernemingen over bepaalde thema's of regio's.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Buitenlandse Zaken, FOD Economie), Vlaamse overheid (FIT, MVO, VLAIO), Waalse overheid (AWEX, Sowalfin), Brussels Hoofdstedelijk Gewest (hub.brussels)

Verwachte termijn: continu

32. Sensibilisering over mensenrechten bij Belgische ambtenaren en bedrijven actief in het buitenland en tijdens economische missies

- Tijdens de Prinselijke Missies zal het thema van ondernemingen en mensenrechten steeds aan bod komen. De besproken thema's zullen worden afgestemd op de betrokken landen en de acties van België op dit gebied bevorderd. Er zal speciale aandacht worden besteed aan de inclusie en actieve deelname van lokale belanghebbenden en kwetsbare groepen, het toepassen van de UNGP en de zorgplicht in de hele waardeketen.
- Er zal een evaluatie worden uitgevoerd door de federale overheid om na te gaan of dit type seminarie ook systematisch tijdens andere werkbezoeken of buitenlandse missies kan worden georganiseerd.
- Er zullen elementen worden opgenomen in voorbereidende dossiers of vergaderingen voor werkbezoeken en missies in het buitenland met het oog op bewustmaking inzake maatschappelijk verantwoord ondernemen en mensenrechten. FIT zal aandacht blijven besteden aan iMVO tijdens handelsmissies, onder meer via informatie in de landendossiers.
- De federale diplomatieke ambassadeursdagen en personeelscontactdagen zullen een bewustmakingscomponent bevatten over thema's en ontwikkelingen in verband met ondernemingen en mensenrechten.
- De Belgische diplomatieke posten zullen bewustgemaakt worden van een geïntegreerde ESG-aanpak ('Environmental, Social and Governance') bij overheidsopdrachten en bestekken (cf. het initiatief van de FOD Beleid en Ondersteuning inzake overheidsopdrachten).
- De Belgische ontwikkelingssamenwerking vraagt dat alle ontwikkelingsactoren de MEET-principes integreren in hun acties op het terrein, waarbij MEET staat voor: 'Meaningful participation, Equality and nondiscrimination, Empowerment and inclusion of vulnerable groups, Transparency and accountability'.
- De Belgische diplomatieke posten zullen de bewustmaking van Belgische bedrijven in het buitenland verderzetten over het risico op corruptie, onder meer door een ruime verspreiding van de anticorruptiegids van de OESO en het gebruik van de sociale media.
- FIT zal blijven inzetten op opleidingen voor de Vlaamse economische vertegenwoordigers (VLEVs) en de Vlaamse Technologieattachés inzake iMVO en de UNGP. Bij de jaarlijkse terugkeerdagen zal hier aandacht aan worden besteed.
- Hub.brussels zal activiteiten organiseren in verband met de economische transitie tijdens bepaalde economische missies in het buitenland. Deze zijn voornamelijk gericht op CSR sectoren in het buitenland en nemen de vorm aan van:

- Ontmoetingen (panels, rondetafelgesprekken) tussen de aanwezige Brusselse bedrijven en lokale bedrijven om goede praktijken op het gebied van economische transitie te bespreken.
- Uitwisselingen met lokale mensenrechtenorganisaties (bijvoorbeeld rond kinderarbeid, vrouwelijk ondernemerschap, fair trade, ...).
- Bezoeken ter plaatse (bijvoorbeeld aan inclusieve workshops, bedrijven die werken met microkredieten of fair trade, ...).

Betrokken actoren: Federale overheid, Vlaamse overheid (FIT), Waalse overheid (Sowalfin, AWEX), Brusselse overheid (hub.brussels)

Verwachte termijn: 2023-2024

33. Actie ondernemen op het gebied van verantwoorde consumptie

De federale ministerraad heeft op 23 december 2021 het Federaal actieplan circulaire economie goedgekeurd. Dit plan bevat meerdere maatregelen om de consument bewust te maken van verantwoorde consumptie. Er zijn drie acties voorzien:

- bevordering van de herstelbaarheid door middel van een verplichte index die bij de aankoop van producten (ook online) op het product moet worden vermeld. Deze index moet de consument correcte informatie geven over de herstelbaarheid van het product dat men van plan is te kopen;
- proefproject voor dubbele prijsstelling van energieverlindende producten om aan te geven aan de consument wat het energieverbruik van aangekochte goederen kost;
- communicatiecampagne om de Belgische consument bewust te maken van duurzame consumptie en circulaire economie

Betrokken actoren: Federale overheid

Verwachte termijn: continu

34. 'Sustainable food systems' - 'sustainable food labelling'

Het EU-kader voor duurzame voedselsystemen ('*Framework for Sustainable Food Systems*', FSFS), dat momenteel wordt ontwikkeld, heeft tot doel het EU-voedselsysteem duurzaam te maken en duurzaamheid te integreren in al het beleid gerelateerd aan voedsel. Het zal algemene beginselen en doelstellingen vastleggen, evenals vereisten en verantwoordelijkheden voor alle actoren in het EU-voedselsysteem. Duurzame voeding is ook gezonde voeding.

Dit Europese initiatief omvat ook regels voor een duurzaamheidsetikettering van voeding. In synergie met andere relevante etiketteringsinitiatieven zoals die over voedingswaarde-etikettering op de voorkant van de verpakking, dierenwelzijnsetikettering en '*Green Claims*', zal het de verstrekking van consumenteninformatie bepalen met betrekking tot de voedingswaarde, het klimaat, milieu- en sociale aspecten van voedingsmiddelen.

Duurzaamheidsetikettering van voedsel is een multidimensionaal concept, waarbij verschillende overheidsinstanties op verschillende niveaus zullen betrokken zijn. Voedsel-etikettering behoort tot de

bevoegdheid van de FOD Economie (consumentenbescherming) en de FOD Volksgezondheid (volksgezondheid).

De volgende acties zijn voorzien onder dit actiepoint:

- De federale regering zal ervoor zorgen dat er naar behoren rekening wordt gehouden met de prioriteiten van België in het kader van de besprekingen in de Raad en in de triloog.
- De federale regering zal ervoor zorgen dat initiatieven die Belgische bedrijven nu reeds toepassen (bijvoorbeeld Eco-Score) als 'goede praktijken' of 'geleerde lessen' worden gedeeld met de andere lidstaten.
- De federale regering zal overleggen met sectorale federaties, sociale partners en vertegenwoordigers van het middenveld.
- De federale regering zal een ondersteunings- en stimuleringskader voor bedrijven organiseren.
- De federale regering zal zorgen voor de omzetting van de EU-richtlijn in Belgisch recht.
- De federale regering zal toezien op de correcte toepassing van het initiatief, via controles op de etikettering en de claims.
- In het kader van het SUSFOODBEL-project (een door BELSPO gefinancierd en door Sciensano geleid onderzoeksproject) zal de federale overheid ervoor zorgen dat de methodes voor de beoordeling van de manier waarop voedselomgevingen bijdragen aan gezonde voeding worden toegepast op de beoordeling van duurzame voedselomgevingen en op de manier waarop regionaal, nationaal en Europees beleid deze kan beïnvloeden.
- Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zet zich in het kader van de *Good Food Strategy 2 (2022-2030)* in voor de bevordering van duurzame winkels en restaurants, toegang tot duurzame voeding voor iedereen en de verdediging van landbouwers en een billijke vergoeding.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Economie zal piloot zijn voor de voorstellen over duurzaamheidsetikettering; FOD Volksgezondheid coördineert de verschillende instanties voor het kaderproject (Sustainable food systems) en Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Leefmilieu Brussel). Voor de audit/verzekering is overleg nodig tussen de verschillende overheidsdiensten en partners.

Verwachte termijn: Continu

35. De bewustmakingstool inzake corruptie

Corruptie is een criminaliteitsfenomeen dat heel wat maatschappelijke schade kan aanrichten. Het leidt tot concurrentievervalsing, schrikt investeerders af en brengt de verdere ontwikkeling van gezonde ondernemingen in gevaar. De FOD Justitie publiceerde in 2011 de brochure '*Corruptie? Niet in ons bedrijf ... Preventie van corruptie in het bedrijfsleven*', die gratis terug te vinden is online³⁵.

³⁵ gratis online beschikbaar: <https://justitie.belgium.be/sites/default/files/downloads/Corruptie.pdf>

Deze brochure zal geactualiseerd en vertaald worden naar het Duits, het Engels en het Spaans. Vervolgens zal ze verspreid worden in de diplomatieke posten.

Het Belgisch Nationaal Contactpunt (NCP) voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen, waarvan het secretariaat en het voorzitterschap worden verzorgd door de FOD Economie, speelt ook een rol in de strijd tegen corruptie en zal instaan voor de promotie van de geactualiseerde OESO-richtlijnen waaronder ook hoofdstuk 7 over corruptiebestrijding.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Justitie, FOD Economie, FOD Buitenlandse Zaken)

Verwachte termijn: 2024

10. Opvolging van mensenrechten in België

Voor een effectieve implementatie moet men regelmatig opvolgen welke vooruitgang er gemaakt is, welke tekortkomingen of hiaten er zijn en welke strategieën en methodes wel of niet hebben gewerkt in de recente jaren. De VN-werkgroep rond ondernemingen en mensenrechten³⁶ benadrukt dat een actieplan een evoluerende beleidsstrategie is waar monitoring, herziening en remediëring belangrijke onderdelen zijn van de levenscyclus van een nationaal actieplan ondernemingen en mensenrechten. Een goede opvolging promoot het delen van bevindingen, kennis en knowhow, maakt overheden transparanter in hun werking alsook sterker en inclusiever in hun beleidskeuzes. Ook zullen de betrokken actoren makkelijker zien waar hun verantwoordelijkheden liggen in een internationale, nationale en regionale context. Het is belangrijk dat deze opvolging tijdig gebeurt en zich baseert op gefundeerde bevindingen.

36. Opvolging van de implementatie van de acties uit voorliggend NAP en evaluatie

Tussentijds, na drie jaar, zal er een *National Baseline Assessment* opgezet worden met betrekking tot ondernemingen en mensenrechten, die gepaard zal gaan met een consultatie van de belanghebbenden. Op basis van deze evaluatie kan worden beslist om het actieplan aan te passen of bij te werken. Op basis van deze evaluatie zal er een voortgangsverslag worden opgesteld dat gepubliceerd zal worden op de website <https://www.duurzameontwikkeling.be/nl>.

Betrokken actoren: Federale overheid (FIDO en FOD Buitenlandse Zaken)

Verwachte termijn: continu

37. Extra focus op de mensenrechten in de SDG-Barometer

Om de twee jaar ondersteunt de federale overheid een nationaal onderzoek over hoe Belgische organisaties de SDG's kennen en implementeren in hun beleid. Voor de aankomende editie van 2024 zal in overleg met de betrokken universiteiten bekeken worden op welke wijze er een extra analyse rond mensenrechten en de Belgische situatie kan worden uitgevoerd.

³⁶ <https://globalnaps.org/wp-content/uploads/2018/01/guidance-on-national-action-plans-on-business-and-human-rights.pdf>

Betrokken actoren: Federale overheid (FIDO)

Verwachte termijn: 2024

11. Maatregelen tegen discriminatie op de arbeidsmarkt

‘Discriminatie op de arbeidsmarkt doet zich voor wanneer een persoon minder gunstig wordt behandeld dan anderen wegens kenmerken die geen verband houden met de bekwaamheden van de persoon of de inherente vereisten van de baan’, aldus de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO). Discriminatiegronden die formeel verboden zijn krachtens IAO-Verdrag nr. 111 of verschillende Europese richtlijnen (bijvoorbeeld Richtlijnen 2004/113; 2006/54, 2000/73) zijn ras, huidskleur, geslacht, godsdienst, politieke of andere overtuiging, nationale afkomst of sociale afkomst. Deze lijst is niet limitatief en kan ook andere gronden omvatten, zoals bijvoorbeeld ziekten, leeftijd, handicap, gezinsverantwoordelijkheden, seksuele geaardheid, vakbondslidmaatschap of -activiteiten, taal, enzovoort.³⁷

38. Voortzetting van de werkzaamheden voor de lancering van een nationaal plan ter bestrijding van racisme

In 2001 heeft België zich er op de Wereldconferentie van Durban toe verbonden een nationaal actieplan tegen racisme uit te werken waarbij zowel het federale niveau als alle gefedereerde overheden betrokken zijn. Aan dit actieplan wordt momenteel verder gewerkt.

De federale regering heeft inmiddels 80 maatregelen aangenomen op 15 juli 2022. Deze maatregelen hebben betrekking op gelijke kansen, tewerkstelling, economie, asiel en migratie, gezondheid, justitie, politie, openbaar ambt, buitenlandse zaken, het digitale en mobiliteit. Ze strekken ertoe diverse vormen van racisme te bestrijden: antisemitisme, Romahaat, islamofobie en afrofobie.

In het kader van de maatregelen wordt door het federale luik van het plan het volgende beoogd:

- de fase van de rekrutering toegankelijker en transparanter maken;
- aan de sociale partners vragen om zich uit te spreken over de verplichting tot motivering van de selectiebeslissingen en hun bewaring gedurende een bepaalde tijd;
- de motivering van de promotiebeslissingen en hun bewaring verplichten;
- per sector een ‘audit’ uitvoeren op het niveau van de ondernemingen om discriminaties en structurele vooroordelen aan het licht te brengen;
- de mogelijkheid tot positieve actie bevorderen;
- de mogelijkheid onderzoeken om discriminerende ondernemingen te verplichten een actieplan uit te werken;
- aanzetten tot het ontwikkelen van acties inzake niet-discriminatie en diversiteit op het niveau van de sectoren aan de hand van sectorale arbeidsovereenkomsten;
- het hanteren en halen van slimme streefcijfers door ondernemingen en sectoren aanmoedigen;
- de mogelijkheid evalueren om een efficiënter beleid met betrekking tot racisme toe te passen;

³⁷ <https://bhr-navigator.unglobalcompact.org/issues/discrimination/>

- ondernemingen en sociale partners aanmoedigen om collectieve arbeidsovereenkomsten te sluiten die ertoe verbinden nieuwkomers op het grondgebied onder te brengen bij de risicogroepen en voor hen tewerkstellingspremies te voorzien.

Betrokken actoren: Federale en gefedereerde overheden

Verwachte termijn: Continu

39. Opzetten van een systeem voor diversiteits- en discriminatiemonitoring op sectoraal niveau

De federale regering heeft een akkoord goedgekeurd over de hervorming van de arbeidsmarkt. Deze hervorming berust op vier pijlers, waarvan er één betrekking heeft op het toezicht op de diversiteit op de werkplek. Het gebrek aan diversiteit en discriminatie op de werkplek zijn geen marginale verschijnselen. De arbeidswereld is het domein waarin Unia de meeste klachten over discriminatie registreert: 27,5% van de geopende dossiers. Discriminatie bij aanwerving op basis van de herkomst van een kandidaat blijft een van de belangrijkste oorzaken van discriminatie op de arbeidsmarkt.³⁸ Ook de discriminatietesten zijn al verbeterd om discriminatie beter te kunnen vervolgen.³⁹

Daarnaast is, conform het federaal regeerakkoord, op sectoraal niveau een diversiteitsmonitoring opgezet. Om de twee jaar zal de FOD Werkgelegenheid aan de paritaire comités en subcomités gegevens bezorgen over de diversiteit in hun sector. De paritaire comités worden gevraagd om een verslag op te maken over de fiches die hen worden voorgelegd. Indien het bovengenoemde verslag geen verklaring of rechtvaardiging oplevert voor de in de ondernemingen van de betrokken sector vastgestelde verschillen, moeten deze comités een actieplan opstellen om de verschillen weg te werken.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg)

Verwachte termijn: 2022 – 2024

40. Omzetting van de 'Pay transparency'-richtlijn

Transparantie van verloning tussen vrouwen en mannen behoort tot de voornaamste prioriteiten van de EU-strategie voor gendergelijkheid 2020-2025. De richtlijn inzake verloningstransparantie werd op 17 mei 2023 bekendgemaakt in het publicatieblad. Er wordt voornamelijk vooruitgang geboekt op de volgende punten:

- middelen worden aangereikt aan de werknemers om hun recht op gelijkheid van verloning af te dwingen dankzij een geheel van bindende maatregelen inzake verloningstransparantie (voor en na de tewerkstelling);
- verloningssystemen worden transparanter gemaakt;

³⁸ Bron: https://emploi.belgique.be/sites/default/files/content/publications/FR/Monitoring_socioeconomique_2022.pdf

³⁹ Dit zijn anonieme situatiecontroles ("mystery calls") die worden uitgevoerd door sociale inspecteurs om discriminatie op te sporen, behoudens dat aan een aantal voorwaarden wordt voldaan. Deze tests zijn toegestaan onder Artikel 42/1 van het Sociaal Strafwetboek, ingevoegd door de Wet van 15 januari 2018 houdende diverse bepalingen met betrekking tot tewerkstelling, gewijzigd door de Wet van 1 april 2022 tot wijziging van Artikel 2/1 van het Sociaal Strafwetboek betreffende de specifieke bevoegdheden van sociale inspecteurs om vaststellingen te doen met betrekking tot discriminatie.

- rechten en plichten inzake gelijkheid van beloning tussen vrouwen en mannen worden beter toegepast.

Het is nu aan de federale overheid om deze richtlijn te implementeren.

Betrokken actoren: Federale overheid (Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, FOD Werkgelegenheid)

Verwachte termijn: voor 7 juni 2026

41. Een einde maken aan discriminerende praktijken

De federale Commissie voor de evaluatie van de federale antidiscriminatiewetten, bestaande uit tien onafhankelijke experts (uit de academische, syndicale, patronale, gerechtelijke wereld en uit het middenveld) heeft in 2022 een evaluatieverslag ingediend die meerdere aanbevelingen bevat. Verschillende aanbeveling zijn daaropvolgend opgenomen in het desbetreffende wetsontwerp om een aantal punten te wijzigen.

De wet van 28 juni 2023 zorgt voor een verbetering en versterking van de federale antidiscriminatiewetten, met name de ‘antiracismewet’ van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden, de ‘antidiscriminatiewet’ van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie en de ‘genderwet’ van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen.

De wet introduceert een aantal veranderingen in de drie wetten, onder meer door de opname van de begrippen van gecumuleerde discriminatie, intersectionele discriminatie alsook van discriminatie bij associatie, en discriminatie op basis van een vermeend criterium. De burgerlijke sancties worden daarnaast versterkt.

Op Vlaams niveau werd in 2020 in opdracht van de dienst Gelijke Kansen van het Agentschap Binnenlands Bestuur (ABB) het rapport opgeleverd van een evaluatiestudie over het decreet van 10 juli 2008 houdende een kader voor het Vlaamse gelijkekansen- en gelijkebehandelingsbeleid (het ‘Gelijkekansendecreet’). De evaluatiestudie was een wetenschappelijke studie die werd uitgevoerd door academici⁴⁰ gespecialiseerd in discriminatierecht.

De centrale onderzoeksvraag luidde of het huidige Gelijkekansendecreet een afdoend kader biedt voor een doeltreffend antidiscriminatiebeleid. Uit de evaluatiestudie kwamen verschillende bevindingen naar voor. Hoewel de rechtsvergelijking aantoonde dat de wettelijke bescherming in het Vlaams Gewest al ruim is en het huidige wetgevend kader al vrij nauwkeurig en compleet is, is er niettemin ook nog potentieel om een aantal elementen aan te scherpen en/of te verduidelijken om de transparantie en toepasbaarheid van het Gelijkekansendecreet te vergroten en om een aantal potentiële lacunes met het Unierecht te dichten. Daarover werden aanbevelingen geformuleerd. De Vlaamse ministerraad heeft op basis van deze aanbevelingen op 15 december 2023 beslist het wettelijke kader up te daten via de definitieve goedkeuring van het voorontwerp van decreet tot wijziging van het decreet van 8 mei 2002 houdende evenredige participatie op de arbeidsmarkt en het

⁴⁰ Prof. Dr. Jogchum Vrieling, Prof. Dr. Elke Cloots en Prof. Dr. Stefan Sottiaux.

decreet van 10 juli 2008 houdende een kader voor het Vlaamse gelijkheids- en gelijkebehandelingsbeleid. Het decreet wordt begin 2024 behandeld door het Vlaams Parlement.

Daarbovenop toonde de rechtspraakanalyse ook aan dat de handhaving van het Gelijkheidsdecreet niet voldoet. De kwantiteit van de rechterlijke uitspraken is in eerste instantie te laag en van dat beperkt aantal is ook de kwaliteit niet goed. Om het antidiscriminatiebeleid te versterken, raadden de onderzoekers een diepgaande hervorming van het handhavingsmodel aan met onder andere een buitengerechtelijke handhaving als een laagdrempelige, goedkope en kwaliteitsvolle aanvulling voor het huidige model met toetsing door de hoven en rechtbanken⁴¹. De Vlaamse decreetgever heeft hieraan gevolg gegeven door een nieuw handhavingsmechanisme in te voeren dat wordt ingebed in het Vlaams Mensenrechteninstituut (VMRI), waarbij eerst wordt ingezet op bemiddeling en wanneer dat niet tot resultaat leidt, een niet-bindend oordeel van een gespecialiseerde geschillenkamer⁴².

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft verschillende instrumenten en principes aangenomen om preventief en remediërend op te treden en zo te evolueren naar een inclusieve regio zonder discriminatie. Zo nam het 6 regionale plannen aan met verschillende maatregelen en acties die de komende jaren moeten worden uitgevoerd:

- Antiracismeplan (2023-2026).
- Plan voor gendermainstreaming en gendergelijkheid (2022-2025).
- Plan voor de integratie van handstreaming in het overheidsbeleid (2022-2025).
- LGBTQIA+ inclusieplan (2022-2025).
- Ondersteuningsplan voor eenoudergezinnen (2021-2025).
- Plan ter bestrijding van geweld tegen vrouwen (2020-2024).

Regelmatig overleg met het middenveld wordt gegarandeerd via drie adviesraden.

Daarnaast wordt de Brusselse antidiscriminatiewetgeving samengebracht in één wet. Naast de coherentie wordt ook de toegankelijkheid en leesbaarheid ervan verbeterd. De wet zal een reeks nieuwe elementen bevatten, met name de expliciete erkenning van intersectionele discriminatie.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest voorziet ook dat de Gewestelijke Arbeidsinspectie bij een redelijk vermoeden van discriminerende praktijken gemakkelijker een discriminatietest zal kunnen organiseren voor een volledige activiteitssector, bijvoorbeeld de rekruterings- en selectie sector. Tot slot zal de Brusselse regering zich engageren voor de strijd tegen discriminatie bij aanwerving en diversiteit op de arbeidsmarkt bevorderen via het plan met 15 engagementen

Betrokken actoren: Federale overheid (Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, dienst Gelijke Kansen van de FOD Justitie) en Vlaamse overheid (dienst Gelijke Kansen van ABB), Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Brussel Economie en Werkgelegenheid, equal.brussels, Actiris en de bevoegde administraties)

Verwachte termijn: Continu

⁴¹ E. Cloots, M. Spinoy en J. Vrielink, *Gelijk zijn vs. gelijk krijgen: een juridische evaluatie van het Vlaamse gelijkheidsdecreet*, Antwerpen/Cambridge, Intersentia, 2021, Deel Rechtspraakanalyse, pg. 35-36.

⁴² Het decreet van 28 oktober 2022 tot oprichting van een Vlaams Mensenrechteninstituut, BS 9 november 2022.

42. Toepassing van het nieuwe wetgevende kader inzake discriminatiebestrijding dat een betere bescherming tegen represailles invoert voor getuigen en slachtoffers van discriminatie

Ten gevolge van het Hakelbracht-arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie uit 2019, waarin het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen zich burgerlijke partij had gesteld, werd op 15 mei 2023 een nieuwe federale wet bekendgemaakt tot wijziging van de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen, de wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenofobie ingegeven daden, de wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie, en de wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk, wat de bescherming tegen nadelige maatregelen betreft.

België zal werk maken van de implementatie van deze nieuwe wet, die ervoor zorgt dat de formaliteiten verlicht worden om slachtoffers te beschermen, dat de loutere melding bij een externe instantie volstaat om zowel getuigen als slachtoffers te beschermen, dat slachtoffers van represailles niet hun re-integratie moeten vragen om te worden erkend als slachtoffer (en eventueel een schadevergoeding te krijgen) en dat de bewijslast betreffende een nadelige maatregel voor de werknemer wordt omgekeerd.

In navolging van het arrest Hakelbracht en in overeenstemming met bovengenoemde wijziging van de federale discriminatiewetten²⁶ wordt ook op Vlaams niveau gewerkt aan de aanpassing van de bepalingen met betrekking tot represaillemaatregelen. Via het voorontwerp van decreet tot wijziging van het Gelijkekansendecreet, definitief goedgekeurd door de Vlaamse ministerraad op 15 december 2023, wordt beoogd deze verder in lijn te brengen met de vereisten uit het EU-recht.

Betrokken actoren: Federale en gefedereerde overheden (FOD Justitie + alle andere betrokken departementen (politie, asiel en migratie, volksgezondheid, defensie, jeugd, ...), en Vlaamse overheid (dienst Gelijke Kansen van ABB)

Verwachte termijn: Continu

43. Een gelijke behandeling om discriminatie te bestrijden

België beschikt momenteel over drie onafhankelijke centra die gespecialiseerd zijn in de strijd tegen discriminatie.

- Unia is een onafhankelijke openbare instelling die discriminatie bestrijdt en gelijkheid bevordert.⁴³ Unia bevordert en verdedigt een gelijkekansenbeleid en non-discriminatie op het vlak van werkgelegenheid die verband houden met alle federale bevoegdheden en de gefedereerde entiteiten, met uitzondering van Vlaanderen.
- In maart 2023 creëerde de Vlaamse overheid een eigen gelijkekansencentrum, het Vlaams Mensenrechteninstituut (VMRI)⁴⁴.
- Voor de bevordering van de gelijkheid (gender) bestaat een apart instituut, het federaal Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen (IGVM)⁴⁵. De gefedereerde entiteiten, met uitzondering van Vlaanderen, hebben samenwerkingsprotocollen afgesloten met het

⁴³ <https://www.unia.be/nl>

⁴⁴ <https://www.vlaamsmensenrechteninstituut.be/>

⁴⁵ <https://igvm-iefh.belgium.be/nl>

Instituut, dat dus ook bevoegd is voor gendergelijkheidskwesties binnen deze entiteiten. Ook in Vlaanderen was er een apart instituut, namelijk de genderkamer van de Vlaamse Ombudsdienst. De genderkamer werd op 15 maart 2023 ingekanteld in het VMRI dat op die manier bevoegd werd voor alle vormen van discriminatie binnen de Vlaamse bevoegdheden.

Deze entiteiten voor gelijkheid en gendergelijkheid bevorderen actief de ontwikkeling van mechanismen om discriminatie te voorkomen door middel van beleidsaanbevelingen.

De Europese Commissie heeft in december 2022 twee voorstellen gepubliceerd om de organen voor gelijke behandeling te versterken wat hun onafhankelijkheid, middelen en bevoegdheden betreft, zodat zij discriminatie doeltreffender kunnen bestrijden in Europa. Deze organen spelen een fundamentele rol bij het helpen van slachtoffers van discriminatie en om ervoor te zorgen dat de EU-wetgeving inzake antidiscriminatie geïmplementeerd wordt op het terrein. Die nieuwe wetgevende teksten zullen hen de mogelijkheid bieden om hun potentieel ten volle te benutten. Ze bieden een betere bescherming voor slachtoffers van discriminatie en zullen verder bijdragen aan preventie.

België zal ervoor zorgen dat er naar behoren rekening wordt gehouden met die prioriteiten in het kader van de besprekingen in de Raad en tijdens de onderhandelingen met het Parlement en de Commissie, en dat de EU-richtlijn wordt omgezet in het Belgische recht.

Betrokken actoren: Federale overheid (Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, dienst Gelijke Kansen van de FOD Justitie), Vlaamse overheid (dienst Gelijke Kansen van ABB)

Verwachte termijn: continu

44. [Zorgen voor evenwicht tussen werk en privéleven](#)

Ingevolge de richtlijn (EU) 2019/1158 van het Europees Parlement en de Raad van 20 juni 2019 betreffende het evenwicht tussen werk en privéleven voor ouders en mantelzorgers, werd de federale wetgeving aangepast. Zo werd er voorzien in maatregelen die gendergelijkheid beogen door deelname van vrouwen aan de arbeidsmarkt aan te moedigen en in een meer evenwichtige verdeling van de familiale verantwoordelijkheden tussen vrouwen en mannen, wat ook tot doel heeft de loonkloof en de pensioenkloof tussen mannen en vrouw te verminderen. De wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van discriminatie tussen vrouwen en mannen en de wet van 16 december 2022 houdende oprichting van het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen werden in dit kader aangepast.

Ook op Vlaams niveau beoogt men deze richtlijn om te zetten voor wat betreft de Vlaamse bevoegdheden via de wijziging van het Gelijkekansendecreet. Het voorontwerp werd definitief goedgekeurd door de Vlaamse ministerraad op 15 december 2023.

België zal erop toezien dat de doelstellingen van de wetgeving gehaald worden.

Betrokken actoren: Federale overheid (Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, FOD Werkgelegenheid) en Vlaamse overheid (dienst Gelijke Kansen van ABB)

Verwachte termijn: continu

12. Bestrijding van mensenhandel en bestrijding van sociale fraude en sociale dumping

De definitie van mensenhandel is terug te vinden in artikel 433 quinquies van het Belgisch strafwetboek⁴⁶. Het is een vorm van moderne slavernij. De uitbuiting kan seksueel zijn, bijvoorbeeld in de prostitutie, of economisch, bijvoorbeeld in de bouw-, de toeristische en landbouwsector, in de vleesindustrie, maar ook in de horeca of als huishoudhulp⁴⁷.

Mensenhandel is een wereldwijd fenomeen dat de laatste jaren aanzienlijk toegenomen is. Het is dan ook één van de meest in het oog springende bedrijfsgerelateerde mensenrechtenschendingen.

In de strijd tegen mensenhandel kiest België voor een multidisciplinaire aanpak. Die krijgt vorm in de Interdepartementale Coördinatiecel ter bestrijding van de mensenhandel en bescherming van de slachtoffers. De Interdepartementale Coördinatiecel fungeert als nationaal coördinatie-orgaan van het beleid ter zake.

Tot de actoren van de coördinatiecel behoren de sociale inspectiediensten van de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) en de diensten van toezicht van de sociale wetten (FOD Werkgelegenheid). Zij nemen op een actieve en geïntegreerde wijze deel aan de strijd tegen de mensenhandel door controles gericht op het werk van vreemdelingen in het algemeen en op de uitbuiting van het werk in al zijn vormen in het bijzonder.

Maatregelen ter bestrijding van sociale dumping en sociale fraude hebben een aanzienlijke impact op de bestrijding van mensenhandel.

[45. Uitvoering van het federaal strategisch plan 2022-2025 ter bestrijding van sociale fraude en sociale dumping en de verdere implementatie van het vierde Actieplan van de strijd tegen mensenhandel](#)

Verschillende controlestatistieken bevestigen het bestaan van zwartwerk, illegale tewerkstelling en mensenhandel. In het federaal strategisch plan ter bestrijding van sociale fraude en sociale dumping⁴⁸ is de strijd tegen mensenhandel en economische uitbuiting, maar ook de strijd tegen sociale dumping en zwartwerk een beleidsprioriteit.

⁴⁶ Levert het misdrijf mensenhandel op, de werving, het vervoer, de overbrenging, de huisvesting, de opvang van een persoon, het nemen of de overdracht van de controle over hem met als doel :

1° de uitbuiting van prostitutie of andere vormen van seksuele uitbuiting;

2° de uitbuiting van bedelarij;

3° het verrichten van werk of het verlenen van diensten, in omstandigheden die in strijd zijn met de menselijke waardigheid;

4° de uitbuiting door het wegnemen van organen of van menselijk lichaamsmateriaal;

5° of deze persoon tegen zijn wil een misdaad of een wanbedrijf te doen plegen.

⁴⁷ Bron : <https://www.myria.be/nl/mensenhandel-smokkel/mensenhandel-vs.-mensensmokkel-wettelijke-definities#Definitie%20van%20mensenhandel>

⁴⁸ Bron : <https://www.siod.belgie.be/nl/actieplan-sociale-fraudebestrijding-2023-2024>

In de specifieke context van de mensenhandel kunnen sociale inspecteurs een actieve rol spelen bij het waarborgen van de rechten van vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel met het oog op arbeidsuitbuiting, met name door een voldoende aantal gerichte controles uit te voeren in risicosectoren. Op dit vlak moeten zij maximaal gebruik maken van hun wettelijk mandaat om niet alleen mogelijke gevallen van uitbuiting op te sporen, maar ook om gevallen van economische uitbuiting te onderzoeken.

Het federaal strategisch plan is niet alleen gericht op de controle en de toepassing van de wet, maar ook op preventie. Het strategisch plan voorziet ook in extra middelen voor het personeel van de inspectiediensten die belast zijn met de bestrijding van fraude en sociale dumping. Om enerzijds een voldoende uitgebreide aanwezigheid op het terrein en dus een opsporingscapaciteit in risicosectoren, en anderzijds een grondig onderzoek na het detecteren van indicatoren van economische uitbuiting te garanderen, is er inderdaad meer personeel nodig.

Daarnaast wordt het vierde Actieplan (2021-2025) ter bestrijding van mensenhandel verder uitgevoerd.⁴⁹ Dit plan omvat maatregelen om de bewustwording te vergroten, slachtoffers te beschermen en daders te vervolgen. In dit verband moet worden gewezen op het initiatief om de bevolking bewust te maken van de problematiek door middel van de jaarlijkse 'Blue Heart'-campagne van de Verenigde Naties, waarbij verschillende actoren uit het maatschappelijk middenveld, gemeenten, enz. zijn betrokken.

Betrokken actoren: Federale overheid (Sociale inlichtingen- en opsporingsdienst (SIOD) in samenwerking met de sociale inspectiediensten (RSZ, TSW, RVA, RSVZ, RIZIV), FOD Justitie)

Verwachte termijn: 2022-2025

46. Bewustmaking en opleiding van eerstelijnsactoren inzake de rechten van slachtoffers van economische uitbuiting, in het bijzonder uit derde landen

In het kader van opsporings- en onderzoeksactiviteiten besteden de sociale inspecteurs aandacht aan het informeren en begeleiden van vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel. Dit wordt ook vereist door de federale omzendbrief van 23 december 2016 inzake de invoering van een multidisciplinaire samenwerking met betrekking tot de slachtoffers van mensenhandel of van bepaalde zwaardere vormen van mensensmokkel. Vermoedelijke slachtoffers van mensenhandel vallen onder een speciale beschermingsprocedure die in werking treedt zodra de eerstelijnsactoren⁵⁰ ernstige aanwijzingen van uitbuiting vaststelt.

In dit kader beschikken de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) en het Toezicht op de Sociale Wetten (TSW) over gespecialiseerde teams voor de bestrijding van mensenhandel. Bewustmaking en opleiding van eerstelijnsactoren inzake de rechten van slachtoffers van economische uitbuiting zijn essentieel.

⁴⁹ [Microsoft Word - NAP_MH_2021-2025_NDL.docx \(dsb-spc.be\)](#)

⁵⁰ De eerstelijnsactoren zijn sociale inspecteurs, politieagenten, vertegenwoordigers van de Dienst Vreemdelingenzaken, Fedasil, de rechterlijke macht en de jeugdzorgsector (opleiding voor deze actoren is opgenomen in het Actieplan ter bestrijding van mensenhandel 2021-2025).

Zo organiseerde de Sociale Inlichtings- en Opsporingsdiensten (SIOD) in oktober 2021 in samenwerking met het kantoor van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) in Brussel een opleiding voor sociale inspecteurs over de toegang tot bescherming en rechtsmiddelen voor slachtoffers van mensenhandel met het oog op arbeidsuitbuiting.

De bedoeling van deze opleiding was om de sociale inspecteurs, al dan niet gespecialiseerd in de strijd tegen mensenhandel, bewuster te maken van hoe zij potentiële slachtoffers kunnen herkennen en welke maatregelen zij dienen te nemen bij een vermoeden van slachtofferschap. Dit bewustmakings- en opleidingswerk moet worden voortgezet, met name bij de politiediensten en bij de ambtenaren van de immigratiediensten.

De hierboven geciteerde omzendbrief van 23 december 2016 weerspiegelt het idee dat meer aandacht moet worden besteed aan de bescherming van potentiële slachtoffers van mensenhandel met het oog op economische uitbuiting uit derde landen. Er moet voor worden gezorgd dat deze personen niet het land worden uitgezet vanwege hun illegale verblijf, zodat zij in aanmerking kunnen komen voor de in de omzendbrief beschreven bijstand.

Betrokken actoren: Federale overheid (Sociale Inlichtings- en Opsporingsdiensten (SIOD), FOD Werkgelegenheid, RSZ, TSW, FOD Binnenlandse Zaken)

Verwachte termijn: 2022-2024

[47. Het gebruik van sociale media en internet als onderzoeksinstrument voor de sociale inspectiediensten](#)

Het Federaal Migratiecentrum Myria wijst er in zijn jaarverslag van 2017 op dat mensenhandelaars steeds meer gebruik maken van internet en sociale media om hun slachtoffers te ronselen en vervolgens ook voor de uitbuiting zelf (door controle uit te oefenen op de slachtoffers). Ook politie en magistraten gebruiken internet en sociale media als onderzoeksinstrumenten in gevallen van mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting en in gevallen van mensensmokkel. Deze onderzoeksinstrumenten zijn echter veel minder aanwezig bij economische uitbuiting. Myria vindt dat de sociale inspectiediensten meer aandacht moeten besteden aan de rol van sociale media als onderzoeksinstrument en daarin ook getraind moeten worden.

In antwoord op de aanbeveling van Myria en met het oog op de verwezenlijking van een doelstelling van het Actieplan 2021 van de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) inzake mensenhandel, heeft de federale gerechtelijke politie in 2021 een informatiesessie over *Open-Source Intelligence* (OSINT)-onderzoek georganiseerd voor teamleiders van de Economische en Sociale Raad van de Verenigde Naties (ECOSOC) en leden van de directie Datamining van de RSZ. Tijdens deze sessie werden technologische en juridische belemmeringen aan het licht gebracht.

Om mogelijke situaties van mensenhandel volledig te kunnen onderzoeken, moeten maatregelen worden genomen die de toegang tot technologische apparatuur (pc's, specifieke smartphones, aliasprofielen, enz.) garanderen, moet een juridisch kader gecreëerd worden om de gegevens volledig legaal te kunnen gebruiken en een specifieke opleiding in dit verband voortgezet worden.

Betrokken actoren: Federale overheid (Sociale Inlichtings- en Opsporingsdiensten (SIOD) in samenwerking met TSW en RSZ)

Verwachte termijn: 2022-2024

48. [Informatie en goede praktijken over de naleving van de bepalingen betreffende de toepassing van de niet-bestraffingsclausule uit het Strafwetboek](#)

Gelet op de wettelijke wijziging van 22 mei 2019 waarbij het beginsel van de bepaling van niet-bestrafing expliciet werd ingevoerd in het Strafwetboek (artikel 433quinquies, § 5), heeft het College van procureurs-generaal een specifiek hoofdstuk ingevoegd in de omzendbrief COL 01/15 betreffende het opsporings- en vervolgingsbeleid inzake mensenhandel om deze problematiek onder de aandacht te brengen van de magistraten.

Het Expertisenetwerk mensenhandel en mensensmokkel van het College van procureurs-generaal zal de uitwisseling van informatie en goede praktijken over de naleving van de schikkingen betreffende de toepassing van deze bepaling meer en meer in de hand werken.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Justitie)

Verwachte termijn: Continu

49. [Verbeteren van de kennis over het gebruik van de nieuwe technologieën in de mensenhandel](#)

Nu mensensmokkelaars perfect gebruik maken van het internet en de sociale media, vereist de strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel een effectieve aanpak van de onlinemethoden om slachtoffers te ronselen. In het kader hiervan dient de opsporing en de vervolging opgevoerd te worden, wat ook bijzondere aandacht kreeg binnen het college van procureurs-generaal. Voortaan wordt er binnen de arrondissementele overlegplatformen uitgewisseld tussen politie en magistraten. Deze platformen hebben het al mogelijk gemaakt om een zo goed mogelijk inzicht te krijgen in deze nieuwe realiteit, onder meer aan de hand van gerichte controles.

De arrondissementele overlegplatformen zullen worden aangewend als uitwisselingsruimte tussen politie en magistraten om een beter inzicht te krijgen in het gebruik van de nieuwe technologieën in de mensenhandel.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Justitie)

Verwachte termijn: Continu

50. [Statistieken over mensenhandel om deze beter te bestrijden](#)

De FOD Justitie heeft in samenwerking met de gespecialiseerde centra een uniek meldpunt opgericht, met name de website <https://www.stophumantrafficking.be/>. Deze website werd in dertien talen vertaald. Op de website wordt informatie verschaft over wat mensenhandel is, hoe situaties van mensenhandel herkend kunnen worden, welke hulp beschikbaar is en op welke manier de gespecialiseerde centra bereikt kunnen worden. De website biedt tevens de mogelijkheid om situaties van mensenhandel te melden aan de gespecialiseerde centra. Slachtoffers en getuigen kunnen de centra op de hoogte brengen van een mogelijke situatie van mensenhandel door het formulier in te

vullen, waarna een gespecialiseerd centrum contact zal opnemen met de betrokken persoon voor verdere opvolging. Centralisatie van de meldingen van slachtoffers is een andere doelstelling van dit meldpunt. Hierdoor gaat men het aantal slachtoffers beter kennen. Later zullen ook de meldingen van partners op het terrein langs deze weg geregistreerd worden, wat zal bijdrage tot een betere beeldvorming. Dit beeld zal het mogelijk maken om detectiemaatregelen te nemen en politieke keuzes te maken om nog meer steun te bieden aan de slachtoffers.

De gegevens die worden verzameld via de website zullen worden gebruikt om de strijd tegen mensenhandel te verbeteren.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Justitie)

Verwachte termijn: Continu

13. Toegang tot herstel

Overheden moeten kunnen garanderen dat personen wiens mensenrechten door bedrijven geschonden worden, hun weg vinden naar effectieve remediëring. Deze remediëring kan gebeuren via gerechtelijke, administratieve, wetgevende of andere geschikte manieren. Het is aan de overheden om obstakels weg te nemen die de toegang tot remediëring of herstel in de weg staan. Eén van de moeilijkheden is dat zowel slachtoffers als ondernemingen weinig informatie hebben over de vele manieren voor toegang tot herstel. Het gebrek aan duidelijkheid brengt juridische onzekerheid mee. Aan de ene kant kunnen ondernemingen zich daardoor onbedoeld schuldig maken aan mensenrechtenschendingen. Aan de andere kant kunnen slachtoffers zich machteloos voelen tussen de vele mogelijke klachtenmechanismen en staatsgebonden procedures.⁵¹

Toegang tot herstel kan op verschillende manieren verkregen worden, bijvoorbeeld gaande van verontschuldiging, over schadeloosstelling, rehabilitatie, financiële of niet-financiële compensaties tot strafsancities, en door preventief schendingen te voorkomen via dwangbevelen of garanties voor niet-herhaling. In België bestaan er erg veel wettelijke procedures en klachtenmechanismen. Zo is er bijvoorbeeld het nationaal contactpunt (NCP) voor maatschappelijk verantwoordelijk ondernemen. Dit orgaan is verantwoordelijk voor de effectieve toepassing van de OESO-richtlijnen en kan een bemiddelingsprocedure opstarten indien deze richtlijnen niet worden nageleefd. Zulke organen kunnen een belangrijke rol spelen bij de toepassing van de naleving van de mensenrechten.

51. [Ontwikkeling van een gratis digitale tool inzake toegang tot remediëring in België](#)

De federale overheid zal een gratis digitale tool laten ontwikkelen met de lijst van alle verschillende mogelijke staatsgebonden (rechtelijke en niet-rechtelijke) klachtenmechanismen en procedures. Dankzij deze oplisting kunnen slachtoffers makkelijker toegang tot herstel vinden in geval van mensenrechtenschendingen door Belgische of buitenlandse ondernemingen. De tool zal beschikbaar zijn in verschillende talen (Nederlands, Frans, Duits, Engels, Spaans, Arabisch, Russisch). Zowel slachtoffers als ondernemingen krijgen daarmee inzicht in hun rechten en verantwoordelijkheden.

⁵¹ Voor meer details, zie het hoofdstuk gewijd aan dit punt in de UNGP's, beschikbaar op het volgende adres: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/publications/guidingprinciplesbusinesshr_en.pdf

Betrokken actoren: Federale overheid (FIDO)

Verwachte termijn: 2023 - 2024

52. Versterken van het Nationaal Contactpunt (NCP) m.b.t. het maatschappelijk verantwoordelijk ondernemen

De OESO-Richtlijnen voor multinationale ondernemingen bieden een wereldwijd kader voor verantwoord ondernemen op het gebied van mensenrechten, werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen, milieu, bestrijding van corruptie, consumentenbelangen, wetenschap en technologie, mededinging, belastingen en landbouw. De 51 landen die de OESO-richtlijnen onderschrijven moeten een NCP hebben. In België is dit contactpunt opgericht bij de FOD Economie. De federale overheid wil de capaciteit van het secretariaat van het NCP vergroten zodat het zich kan focussen op de volgende zaken:

- voorzetting van de inspanningen om de OESO-richtlijnen onder de aandacht van de multinationale ondernemingen te brengen en de toepassing van due diligence bij bedrijven aan te passen door informatieve publicaties en evenementen;
- voortzetting van de inspanningen om Belgische ondernemingen bewust te maken van de corruptieproblematiek en de Belgische verbintenissen op dit vlak te versterken;
- zorgen voor een synergie tussen de activiteiten van het NCP en de Nationale Arbeidsraad (NAR) om de Tripartiete Beginselverklaring van de IAO te bevorderen;
- betere ondersteuning van de partijen die betrokken zijn bij een mediatieprocedure door bepaalde kosten te vergoeden in bepaalde gemotiveerde gevallen.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Economie)

Verwachte termijn: Continu

53. Een betere toegang tot juridische bijstand en rechtsbijstand voor kwetsbare personen

De derde pijler van de UNGP focust op de bezitters van rechten (werkelijke of mogelijke slachtoffers). Het behoort immers tot de plicht van de Staten om hen te beschermen tegen de negatieve gevolgen of misbruiken op vlak van mensenrechten verbonden met bedrijfsactiviteiten. De Staten moeten bijgevolg de passende maatregelen nemen om, aan de hand van gerechtelijke, administratieve, wetgevende of andere middelen, ervoor te zorgen dat wanneer dergelijk misbruik zich op hun grondgebied of binnen hun rechtsgebied voordoet, de getroffen personen toegang hebben tot een effectieve remediëring. Dit houdt de verplichting in om ervoor te zorgen dat zonder procedurele belemmeringen toegang kan worden gevonden tot de rechtelijke en niet-rechtelijke mechanismen van de Staat (d.w.z. een effectieve toegang tot justitie).

Sinds 1 september 2020 zijn de financiële voorwaarden om toegang te krijgen tot juridische tweedelijnsbijstand verruimd.⁵² De drempels voor de toegang tot de juridische tweedelijnsbijstand (advocatenkosten) en tot rechtsbijstand (gerechtskosten) werden in 2020 met 200 euro opgetrokken en nadien elke 1 september telkens verhoogd met 100 euro. Een laatste verhoging vond plaats in september 2023, hierna zullen de bedragen elk jaar op 1 september geïndexeerd worden. Deze maatregel zorgt er dus voor dat een groter aantal kwetsbare personen toegang kan hebben tot juridische bijstand en rechtsbijstand.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Justitie – Orde van Vlaamse Balies /Ordre des Barreaux Francophones et Germanophones)

Verwachte termijn: continu

54. Voorzien in nieuwe collectieve klachtenmechanismen of de bestaande ondersteunen, overeenkomstig de (toekomstige) EU-richtlijnen

Artikelen 3:6, §4 en 3:32, §2 van het Wetboek van vennootschappen en verenigingen bepalen de inhoud van de verklaring van niet-financiële informatie die de informatie bevat over de verwachte inhoud van het door het bestuursorgaan opgesteld jaarverslag. België zal deze artikelen wijzigen in het kader van de omzetting van de Richtlijn inzake duurzaamheidsrapportage door bedrijven (CSRD) die op 16 december 2022 werd bekendgemaakt in het Publicatieblad van de Europese Unie. Mogelijks zullen de artikelen verder worden gewijzigd wanneer de Richtlijn inzake due diligence in het bedrijfsleven op het gebied van duurzaamheid wordt aangenomen.

België zal de artikelen 3:6, § 4, en 3:32, § 2, van het Wetboek van vennootschappen en verenigingen wijzigen met het oog op de omzetting van de op 16 december 2022 gepubliceerde CSRD-richtlijn. Mogelijks zal dit ook worden gewijzigd indien de richtlijn inzake due diligence in het bedrijfsleven op het gebied van duurzaamheid is aangenomen.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Economie)

Verwachte termijn: Continu

55. Voorzien in eerstelijnsbijstandsmechanisme voor meldingen over schendingen van mensenrechten

De Vlaamse decreetgever heeft bij de oprichting van het Vlaams Mensenrechteninstituut (VMRI) via het decreet van 28 oktober 2022 gekozen voor een uniek aanspreekpunt voor alle meldingen over schendingen van mensenrechten binnen de Vlaamse bevoegdheden. Het VMRI beschikt aldus sinds haar oprichting op 15 maart 2023 als enige mensenrechteninstelling in België over een algemeen eerstelijnsbijstandsmechanisme, inclusief via informatieverlening en aanbevelingen, voor alle mensenrechten. Iedere burger die slachtoffer of getuige was of objectieve aanwijzingen heeft van schendingen van mensenrechten beschikt over de mogelijkheid om, zelfs anoniem, een melding in te dienen bij het VMRI.

⁵² https://justitie.belgium.be/nl/nieuws/persberichten/juridische_tweedelijnsbijstand_nieuwe_regels

Betrokken actoren: Vlaamse overheid (VMRI)

Verwachte termijn: Continu

14. Arbeidsbescherming en gezondheid op het werk

Bij de implementatie van de UNGP heeft het thema ‘arbeidsbescherming en gezondheid op het werk’ een belangrijke plaats. In het hoofdstuk ‘Internationale en Europese context’ in dit actieplan werd al verwezen naar het belang van de verschillende verklaringen, verdragen en andere teksten van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) in het kader van ondernemingen en mensenrechten. Sociale rechtvaardigheid bevorderen en waardig werk promoten, zijn een absolute prioriteit voor de Europese Unie maar ook voor België.

Nieuwe vormen van werkgelegenheid zoals gig-economie, e-commerce en digitale platformen stimuleren aan de ene kant de flexibiliteit voor ondernemingen en bieden ook arbeidskansen aan personen die momenteel een beperkte toegang tot de arbeidsmarkt hebben. Aan de andere kant hebben die nieuwe arbeidsvormen ook een impact wat sociale rechten betreft. Zo bevinden werknemers in de platformeconomie zich op het vlak van arbeidsbescherming vaak in een grijze zone, tussen een klassieke werknemer en een zelfstandige in, wat voor onduidelijkheid zorgt met betrekking tot hun toegang tot arbeidsbescherming. Een aanpassing van de reikwijdte van arbeidsbescherming voor deze werknemers is dan ook nodig.

Om de bescherming van de arbeidsrechten en gezondheid op het werk te versterken, zijn volgende acties voorzien:

56. Opvolging, implementatie en evaluatie van de aanpassing van de wet inzake de aard van de arbeidsrelaties voor platformwerkers

De wet houdende diverse arbeidsbepalingen, gestemd in het parlement op 29 september 2022, voorziet verscheidene maatregelen om betere arbeidsvoorwaarden voor platformwerkers en duidelijkheid over hun statuut te garanderen.

De wet voorziet in criteria om rechtszekerheid te scheppen over de aard van de arbeidsrelatie van de betrokkene (werknemer of zelfstandige) ten opzichte van een opdrachtgevend platform. Deze nieuwe criteria zullen specifiek en toepasselijk zijn in geval van werk via een opdrachtgevend platform. Wanneer aan een aantal criteria is voldaan, wordt de arbeidsrelatie met het platform geacht te zijn uitgevoerd in het kader van een arbeidsovereenkomst tot het tegendeel is bewezen.

Om meer begeleiding en bescherming te bieden voor platformmedewerkers, zullen zij bovendien op kosten van het platform gedekt zijn tegen arbeidsongevallen, ook als zij als zelfstandige werkzaam zijn. Hoofdstuk 4, afdeling 2 van de wet van 3 oktober 2022 houdende diverse arbeidsbepalingen bepaalt dat de exploitanten van digitale opdrachtgevend platformen een verzekeringsovereenkomst afsluiten ter dekking van de lichamelijke schade die wordt geleden door de zelfstandigen voor ongevallen overkomen tijdens de uitvoering van de activiteiten tegen vergoeding via het platform of ongevallen overkomen op weg naar en van deze activiteiten. Een koninklijk besluit, dat momenteel wordt voorbereid, zal de minimumgarantievoorwaarden van de verzekeringsovereenkomsten vaststellen.

Deze moeten minstens een gelijkwaardige bescherming waarborgen als die van de wet van 10 april 1971 betreffende arbeidsongevallen.

België zet tot slot in op het vermoeden van loondienst voor de werknemers van digitale platformen. Er zijn al jaren problemen om de aard van de arbeidsrelatie van een platformwerker ten opzichte van een opdracht gevend platform te bepalen. Gaat het om een loontrekkende of om een zelfstandige? De nieuwe wetgevende bepalingen beogen rechtszekerheid te scheppen. Met hoofdstuk 4, afdeling 1 van de wet van 3 oktober 2022 houdende diverse arbeidsbepalingen, worden acht nieuwe criteria die specifiek toepasselijk zijn in geval van werk via een opdracht gevend platform ingevoerd in de programmawet van 27 december 2006, ook de wet op de arbeidsrelaties genaamd. Indien een aantal van die criteria vervuld zijn, zal vermoed worden dat er een arbeidsrelatie bestaat. De vastgestelde criteria maken het dus gemakkelijker om de aard van de arbeidsrelatie tussen het platform en de platformwerker, en bijgevolg diens sociaal statuut, te bepalen.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Werkgelegenheid, FOD Sociale Zekerheid))

Verwachte termijn: 2022-2024

57. [Deelname aan de besprekingen over het voorstel voor een richtlijn betreffende de verbetering van de arbeidsomstandigheden in het kader van arbeidsprestaties via een platform](#)

In de EU zijn er meer dan 500 digitale werkplatforms en werken er meer dan 28 miljoen mensen via deze platforms. Naar schatting worden er dat 43 miljoen in 2025. Hoewel platforms kansen creëren voor werknemers, bedrijven en de samenleving, roepen ze ook vragen op, met name over de arbeidsomstandigheden. Van de 28 miljoen mensen zouden er 5,5 miljoen als zelfstandige zijn opgegeven zonder dat dit daadwerkelijk het geval is. In de meeste Europese rechtsstelsels betekent dit dat zij geen of beperkte toegang hebben tot arbeidsbescherming, zoals collectieve onderhandelingsrechten, bescherming van gezondheid en veiligheid en sociaalzekerheidsstelsels. Bovendien zijn de werkgelegenheid en het inkomen vaak onvoorspelbaar en worden zij bepaald door algoritmen die de werknemers niet kunnen controleren. De arbeidsomstandigheden variëren naargelang het type platform, de aard van de taken en het niveau van de voor de uitvoering van die taken vereiste vaardigheden.

Het is in deze context dat de Europese Commissie op 9 december 2021 een pakket maatregelen heeft voorgesteld om degelijke arbeidsvoorwaarden te garanderen voor iedereen wiens inkomen afhankelijk is van dit werkmodel.

De voorgestelde richtlijn moet ervoor zorgen dat personen die via een digitaal werkplatform arbeid verrichten, het wettelijk beroepsstatuut krijgen dat overeenkomt met hun feitelijke arbeidsregeling. Het is aan het platform om te bewijzen dat de medewerker werkelijk een zelfstandige is als het platform niet akkoord gaat. Zodra een platform aan een bepaald aantal criteria voldoet, wordt het vermoeden van arbeid in loondienst geactiveerd.

De voorgestelde richtlijn versterkt ook de transparantie bij het gebruik van algoritmen door digitale werkplatforms, zorgt voor menselijk toezicht op de naleving van de arbeidsvoorwaarden en creëert het recht om geautomatiseerde beslissingen aan te vechten. Deze nieuwe rechten zullen worden toegekend aan zowel werknemers in loondienst als aan echte zelfstandigen.

België heeft in dit kader de ambitie om via een platform constructief bij te dragen aan de uitbouw van een richtlijn die tot doel heeft de arbeidsomstandigheden op de werkvloer te verbeteren. België zal dan zorgen voor de implementatie en omzetting van deze richtlijn in de nationale rechtsorde met name in verband met de in het vorige punt genoemde wet.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Werkgelegenheid (+ FOD Sociale Zekerheid))

Verwachte termijn: 2022-2024

58. [Uitvoering van het actieplan voor de bestrijding van sociale fraude 2023-2024](#)

Er wordt bijzondere aandacht besteed aan nieuwe arbeidsvormen. De sociale fraude die via bepaalde deeleconomieplatformen wordt begaan, leidt tot een gebrekkige sociale bescherming voor de werknemers van deze platformen evenals tot oneerlijke concurrentie. Het actieplan voor de bestrijding van sociale fraude 2023-2024 voorziet in tien gezamenlijke onderzoeken bij erkende maar ook niet-erkende economische platformen. Een aantal belangrijke en internationale spelers van de platformeconomie ontbreken namelijk op de lijst van erkende platformen. Het plan voorziet ook in de actualisatie van een controlemethode voor de inspectiediensten.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Werkgelegenheid + RSZ + RSVZ)

Verwachte termijn: continu

59. [Uitvoering Fase 2 en 3 van het Federaal Actieplan 'Mentaal Welzijn op het werk'](#)

Het Federaal actieplan mentale veerkracht op het werk werd goedgekeurd tijdens de federale ministerraad van 25 maart 2021 en herbevestigd op de federale ministerraad van 7 mei 2021.

De acties om te komen tot de uitvoering van dit federaal plan strekken zich uit over meerdere jaren en zijn verdeeld in drie fasen:

- fase 1: de organisatie van een voorlichtings- en bewustmakingscampagne over het gebruik van bestaande instrumenten voor de opsporing en preventie van burn-out en werkgerelateerde stress (oktober 2021 - midden 2022);
- fase 2: de uitrol van een eerste reeks maatregelen en investeringen inzake de preventie van werkgerelateerde psychosociale risico's, waarbij rekening gehouden wordt met de specifieke werkomgeving en -omstandigheden binnen de verschillende sociale statuten, werknemers, zelfstandigen en federale ambtenaren (november 2021 - 2023);
- fase 3: de opmaak van een federaal plan (tegen april 2022, met de eerste maatregelen eind 2022 of begin 2023).

Het project streeft naar een gezamenlijke aanpak voor federale ambtenaren, werknemers, en zelfstandigen.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Sociale Zekerheid, FOD Volksgezondheid, FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie (Algemene Directie K.M.O.-beleid), FOD Werkgelegenheid, FOD BOSA)

Verwachte termijn: Fase 2: eind 2022 - Fase 3: eind 2022 - begin 2023

15. Bescherming van het milieu

De UNGP benadrukken dat Staten een gezond en duurzaam milieu moeten kunnen verzekeren. Ook het ontwerp tot herziening van het verdrag (2020) en het ontwerp van de EU-richtlijn (2020) inzake milieubescherming verplichten Staten om de mensenrechten en het milieu in acht te nemen en te beschermen. Milieubescherming is een aangelegenheid waarin de EU en lidstaten bevoegdheden delen.

Het ‘do no significant harm’ (DNSH)-principe van de Europese Commissie bepaalt dat activiteiten die gefinancierd worden door de EU geen significante schade mogen berokkenen aan de Europese milieudoelstellingen gedurende de volledige levenscyclus van het project, dit wil zeggen vanaf het ontginnen van de grondstoffen tot en met het verwerken van het restproduct.

Om de economische en sociale gevolgen van de coronacrisis te verzachten, heeft de Europese Unie een herstelfonds ‘Next Generation EU’⁵³ opgericht. Hierin neemt de Faciliteit voor herstel en veerkracht (FHV) een centrale plaats in. De lidstaten hebben nationale plannen voor herstel en veerkracht opgemaakt om aanspraak te kunnen maken op de middelen in het kader van de FHV. Deze plannen moeten bijdragen aan de Europese prioriteiten, waaronder de groene en de digitale transitie. België heeft zijn Nationaal plan voor herstel en veerkracht eind april 2021 ingediend bij de Europese Commissie. De verschillende overheden hebben hiertoe bijgedragen met investeringen en hervormingen vanuit eigen relanceplannen.

60. [Geen ernstige afbreuk doen aan milieudoelstellingen](#)

Op federaal niveau richtte het directoraat-generaal Leefmilieu de kenniscel DNSH op om de projecten te toetsen aan de DNSH-principe.

Betrokken actoren: Federale overheid.

Verwachte termijn: Continu.

61. [Goedkeuring van de wet betreffende de bescherming van mens en milieu bij de prospectie, exploratie en exploitatie van rijkdommen van de zee- en oceaانبodem en de ondergrond ervan voorbij de grenzen van de nationale rechtsmacht](#)

Diepzeemijnbouw verwijst naar een tak van de mijnbouw die beoogt mineralen en afzettingen te ontginnen op de zeebodem op een diepte van 200 meter of meer. Dit is een recente industrie waarvan de gevolgen nog grotendeels onbekend zijn, er vonden tot nu toe enkel testen plaats. Er zit echter grootschalige productie aan te komen, die het onderwerp is van discussies en onderhandelingen op internationaal niveau binnen de Internationale Zeebodemautoriteit (ISA) van het VN-Zeerechtverdrag (UNCLOS). In die context behoort het tot de rol van regeringen om te voorzien in een omkadering van de praktijken door met wetgeving te zorgen voor een maximale beperking van de schadelijke effecten van exploitatie van dit nieuwe type. Diepe zee- en oceaانبodems zijn nu eenmaal uitgestrekte reservoirs van biodiversiteit en, indien niet de nodige voorzorgen worden genomen, zullen vormen

⁵³ https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_nl#inleiding

van biodiversiteit en ecosysteemdiensten worden vernietigd door deze nieuwe vorm van exploratie en exploitatie.

Er wordt gewerkt aan de goedkeuring van een wetsontwerp dat een grondige herziening beoogt van de wet van 17 augustus 2013 betreffende de prospectie, de exploratie en de exploitatie van de rijkdommen van de zee- en oceaانبodem en de ondergrond ervan voorbij de grenzen van de nationale rechtsmacht. Niet alleen werden er wijzigingen aangebracht aan de wet, ook zijn de internationale regelgeving en sociale context veel veranderd en heeft de sector forse ontwikkelingen gekend. Het ontwerp zou daarom voornoemde wet van 17 augustus 2013 opheffen. Het beoogt de prospectie, exploratie en exploitatie van rijkdommen van de zee- en oceaانبodem en de ondergrond ervan voorbij de grenzen van de nationale rechtsmacht te regelen overeenkomstig de eisen die zijn gesteld door UNCLOS, in het bijzonder Deel XI en de Overeenkomst van 28 juli 1994 inzake de tenuitvoerlegging van Deel XI van het Verdrag. Volgens Deel XI zijn exploratie en exploitatie enkel mogelijk overeenkomstig een contract tussen de explorator of exploitant en de ISA, mits de explorator of exploitant de Belgische nationaliteit heeft en in het bezit is van een sponsorcertificaat die door de Belgische Staat is afgeleverd.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, Directoraat-Generaal Leefmilieu (DGEM), dienst Marien Milieu, BMM, AD Energie)

Verwachte termijn: 2023

[62. Ratificatie van het nieuwe verdrag voor de bescherming en duurzame ontwikkeling van biodiversiteit buiten de nationale rechtsmacht \(BBNJ\)](#)

Ruim 17 jaar lang werd onder de auspiciën van de Verenigde Naties het zogenaamde 'BBNJ-Verdrag' over biodiversiteit buiten de nationale rechtsmacht (volle zee en zeebodem) onderhandeld. De onderhandeling leidde in maart 2023 uiteindelijk tot een definitieve tekst, die onder meer een procedure bevat voor de creatie van mariene beschermde gebieden, de uitvoering van milieu-impactanalyses, de toegang tot en de verdeling van mariene genetische rijkdommen, de ontwikkeling van de capaciteiten, en de overdracht van mariene technologie. Het Verdrag wordt in september 2023 opengesteld voor ondertekening maar kan pas vanaf de 60ste ratificatie in werking treden. Prioriteit voor de federale overheid is dan ook het Verdrag binnen de kortst mogelijke termijn te ratificeren.

De federale overheid zal het Verdrag ondertekenen.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, FOD Buitenlandse Zaken)

Verwachte termijn: Voor eind 2024

63. Brusselse Plan Lucht-Klimaat-Energie

In het kader van het Gewestelijk Lucht-Klimaat-Energieplan (PACE)⁵⁴ zet de regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zich in voor de vermindering van de uitstoot van broeikasgassen, waarbij ze nu streeft naar een vermindering met 47% ten opzichte van 2005 en zich zal richten op de doelstelling van koolstofneutraliteit tegen 2050 met bijzondere aandacht voor de bescherming van kwetsbare groepen, namelijk mensen met gezondheidsproblemen, lage inkomens en/of ontoereikende huisvesting.

Betrokken actoren: Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Leefmilieu Brussel, Huisvesting Brussel, Economie en Werkgelegenheid Brussel, urban.brussels, perspective.brussels, Brussel Mobiliteit)

Verwachte termijn : 2030

16. Diverse acties

64. Overheidssteun afhankelijk maken van respect voor mensenrechten

Om te evalueren in welke mate dit het best kan gebeuren, zal de regering van het Waals Gewest een studieopdracht opstarten met het oog op het identificeren van potentiële hefboomen die het mogelijk maken overheidssteun te koppelen aan de eerbiediging van de mensenrechten en de strijd tegen discriminatie, rekening houdend met specifieke factoren die met name verband houden met de activiteit van de onderneming, haar profiel en het soort interventie.

Betrokken actoren: Waalse overheid

Verwachte termijn: 2024

64.1 Overheidssteun in de context van de *Shifting Economy*

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zal geleidelijk alle economische ondersteuningsinstrumenten heroriënteren naar koolstofvrije productiemodellen, naar de circulaire en regeneratieve economie, naar sociaal en democratisch ondernemerschap en naar de digitalisering van de economie.⁵⁵

De doelstelling van de regering is dat in 2030 alleen nog voorbeeldige economische modellen op sociaal en milieuvlak regionale overheidssteun genieten. Het doel is een transversale aanpak te hanteren waarbij alle sectoren en belanghebbenden worden betrokken.

Vanaf 2024 zullen bedrijven die al deel uitmaken van een economisch transitieproces of die een voorbeeldfunctie vervullen op sociaal of milieugebied, profiteren van een toename van de economische steun. Vanaf 2030 zullen alle economische instrumenten van het Gewest worden

⁵⁴ <https://environnement.brussels/citoyen/nos-actions/plans-et-politiques-regionales/bruxelles-reunit-air-climat-et-energie-dans-une-vision-integree-le-cobrace-et-plan-regional-pace>

⁵⁵ Dit is de basis van de "2030"-doelstelling van de Go4Brussels-strategie, die een eerste stap zet in de richting van Brussel in transitie en de Shifting Economy.

geheroriënteerd, zodat ze gericht zijn op het ondersteunen van bedrijven die ervoor hebben gekozen om sociaal en ecologisch een voorbeeld te stellen.

Betrokken actoren : Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Verwachte termijn : 2030

65. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt het eerste 'Fair Trade'-Gewest

'Maak van Brussel een Fair Trade Gewest'⁵⁶ is een initiatief van het platform voor eerlijke handel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De campagne 'Fair Trade Gewest' wil mensen bewustmaken voor eerlijke handel en het thema op de agenda plaatsen van zowel de gewestregering en het -parlement als de gewestelijke administraties, de gemeenten en de lokale actoren. Doel is een gedragswijziging tot stand te brengen bij de consument.

Er moeten zes criteria vervuld worden om het eerste 'Fair Trade Gewest' van België te kunnen worden. Om het eerste Fair Trade Gewest van België te worden, dient aan zes criteria⁵⁷ te worden voldaan.

Betrokken actoren: Brusselse overheid (Regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, administraties, autonome bestuursorganen) en Enabel (Trade for Development Center).

Verwachte termijn: 2029

66. Controle op de in-, uit- en doorvoer van wapens, munitie, militair materiaal, ordehandhavingsmateriaal en producten voor tweërlei gebruik in het Vlaams Gewest

- De Dienst Controle Strategische Goederen van de Vlaamse overheid (dCSG) zal blijven toezien op de in-, uit- en doorvoer van wapens, munitie, militair materiaal, ordehandhavingsmateriaal en producten voor tweërlei gebruik. Hierbij vermijdt ze dat dit soort zaken wordt gebruikt bij mensenrechtenschendingen.
- De dCSG ondersteunt bedrijven bij het opzetten van een 'Internal Compliance Programme' (ICP). Dat is het geheel van interne bedrijfsmaatregelen die worden genomen zodat de handel conform de regels verloopt. De dCSG ontwikkelde daarvoor verschillende handvaten voor bedrijven, waaronder de zogenaamde ICP-gids⁵⁸. Deze gids is geschreven vanuit een pragmatische invalshoek en richt zich in de eerste plaats op de kernelementen om de exportcontroleregelgeving na te leven. Bij de recentste herziening van de gids in 2021 werden ook de due diligence-verplichtingen inzake mensenrechten (zoals de UNGP) uitdrukkelijk onder de aandacht gebracht. De concrete verwachtingen inzake 'Human Rights Due Diligence' liggen immers gedeeltelijk in lijn met de exportcontroleverplichtingen van exporteurs van strategische

⁵⁶ <http://www.parlement.brussels/campagne-van-het-brussels-gewest-een-fairtradegewest-maken/?lang=nl>

⁵⁸ ICP-gids: Gids voor het interne nalevingsprogramma Controle op de handel in strategische goederen, Dienst Controle Strategische Goederen, departement Kanselarij en Buitenlandse Zaken, Vlaamse overheid, 2021.

goederen en het ICP is dus een goed instrument voor bedrijven om dit in hun interne processen te integreren. De dCSG zal in de toekomst deze herwerkte ICP-gids verder uitrollen en zo bedrijven bijstaan in het vervullen van hun verplichtingen bij de handel in strategische goederen. Ze zal deze gids verder bekendmaken via outreachactiviteiten en daarbij bijzondere aandacht schenken aan de geïntegreerde due diligence-component. De dCSG zal due diligence-activiteiten van bedrijven eveneens in rekening nemen bij de controle van ICP's en bij het toezicht op het gebruik van vergunningen.

- De Vlaamse overheid subsidieert geen projecten die gericht zijn op offensieve wapensystemen en weegt subsidies voor 'dual use'-projecten af binnen haar ethisch en strategisch adviescomité.
- Op het niveau van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest controleert de Cel Vergunningen de invoer, uitvoer en doorvoer van wapens, munitie, militair en rechtshandhavingsmaterieel en goederen en technologieën voor tweërlei gebruik, en zorgt het ervoor dat deze goederen en technologieën worden gebruikt zonder mensenrechtenschendingen. De afdeling licenties onderzoekt de mogelijkheid om in 2024 ICP-richtlijnen in te voeren.

Betrokken actoren: Vlaamse overheid (DKBUZA en VLAIO), Brussels Hoofdstedelijk Gewest (dienst Licenties)

Verwachte termijn: continu

[67. Ratificatie van het facultatief Protocol bij het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing en inrichting van een onafhankelijk controlemechanisme op de naleving van de mensenrechten](#)

Het Protocol beoogt in elke staat die partij is bij dit Verdrag een systeem van regelmatige bezoeken in te stellen, die door een internationaal orgaan en onafhankelijke nationale mechanismen worden uitgevoerd op de plaatsen waar personen van hun vrijheid zijn beroofd, om foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing te voorkomen.

In België zijn de wet, de decreten en de ordonnantie tot instemming met het Protocol aangenomen, zowel op federaal niveau als op het niveau van de gefedereerde entiteiten. De akte van bekrachtiging zal worden neergelegd zodra de constitutieve bestanddelen van het nationale preventiemechanisme zijn bepaald.

De onderhandelingen over de vorm die het nationale preventiemechanisme zal aannemen, lopen momenteel. Op federaal niveau werd er een wetsontwerp ingediend bij het Parlement. Ook op Vlaams niveau wordt er een decreetgevend initiatief voorbereid voor bespreking in de loop van 2024. Er zal ten minste een samenwerkingsakkoord (mogelijks meerdere) gesloten moeten worden om ervoor te zorgen dat de experts uit het nationale preventiemechanisme alle plaatsen kunnen bezoeken waar personen van hun vrijheid beroofd worden.

Betrokken actoren: Federale overheid (FOD Justitie + alle andere betrokken departementen (politie, asiel en migratie, volksgezondheid, defensie, jeugd, ...), Vlaamse overheid, Federatie Wallonië-Brussel, Duitstalige Gemeenschap

Verwachte termijn: continu